

Midterm review

Coalitieakkoord 2022-2026

Inhoud

1. Inleiding en leeswijzer	4
2. Onverwachte omstandigheden en nieuwe inzichten	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Economische situatie en inflatie	7
2.3 Woningbouw en woningen	9
2.4 Opvang van vluchtelingen	9
2.5 Klimaat en energietransitie	9
2.6 Digitalisering en digitale criminaliteit	10
2.7 Maatschappelijk onbehagen	10
2.8 Conclusies en inzichten	11
3. Analyse uitvoering van coalitieakkoord	12
3.1 Visueel overzicht monitor coalitieakkoord	12
3.2 Thema 1: Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving	15
3.3 Thema 2: Een sterke samenleving met kansen voor iedereen	17
3.4 Thema 3: Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving	20
3.5 Thema 4: Toonaangevend in cultuur en evenementen	22
3.6 Thema 5: Een circulaire en concurrerende economie	23
3.7 Thema 6: Samenwerking en organisatie	27
4. Toelichting bijstellingsvoorstellen coalitieakkoord	31
4.1 Overzicht bijstellingsvoorstellen	31
4.2 Toelichting bijstellingsvoorstellen	32
5. Actuele financiële situatie	39
5.1 Financiële positie	39
5.2 Ruimte scheppende maatregelen	42
6. Voorstel voor de begroting 2025	45
6.1 Voorstel voor de begroting 2025	45
6.2 Inhoudelijke afwegingen	46
6.3 Financiële afwegingen	47
6.4 Financiële positie na verwerking voorstel	49
Samenvatting	51
Bijlage 1: Monitoring coalitieakkoord, tussenmeting 2024	57
Bijlage 2: Nadere toelichting financiële positie	63

1. Inleiding en leeswijzer

Onze ambities en doelen uit het coalitieakkoord 2022-2026 “Nu investeren in de toekomst” zijn gericht op het versterken van de brede welvaart. Dat draait om het hebben van een woning, goede gezondheid, goed onderwijs, een gezond milieu, een fijne en veilige leefomgeving, sociale verbondenheid tussen mensen en de mogelijkheid om jezelf te ontplooiën. Over dat samenspel tussen welvaart, welzijn en welbevinden gaat brede welvaart. In het coalitieakkoord hebben wij in zes thema’s aangegeven op welke manier we in Leeuwarden investeren in de brede welvaart en daarmee in onze toekomst. We zijn nu halverwege deze bestuursperiode en maken daarom met deze zogeheten Midterm review (MTR) de tussenbalans op.

Gemiddeld gaat het best goed met Leeuwarden. We hebben in de afgelopen periode naar vermogen en met veel energie gewerkt aan een nog betere, groenere, gezondere en meer gelijkwaardige wereld. Dat was niet altijd eenvoudig. We zien dat niet iedereen van de huidige welvaart meeprofiteert. Ook is er veel onzekerheid over de toekomst. Dagelijks confronteren nieuws en sociale media ons met verhalen die ons niet verder lijken te brengen. Wij kiezen ervoor daar een positief en toekomstgericht verhaal tegenover te zetten en vinden dat brede welvaart bereikbaar is voor iedereen.

We bieden mensen bewust perspectief over de grenzen van deze bestuursperiode heen. We zetten ons in om binnen de resterende bestuursperiode zoveel mogelijk gestelde kortetermijndoelen te realiseren, op het gebied van bijvoorbeeld klimaat en energie, armoedebestrijding, sociale inclusie en woningbouw. Zo zetten we belangrijke stappen in de aanpak van complexe opgaven in onze samenleving. Op lange termijn dragen we daarmee bij aan de brede welvaart en internationaal gemaakte afspraken over een duurzamere wereld in 2030 (de global goals).

De afgelopen periode kregen gemeenten er steeds meer structurele en incidentele taken bij. Denk bijvoorbeeld aan de uitvoering van de wet Inburgering of de energietoeslag. Tegelijkertijd was meer maatwerk nodig. Zoals uit deze MTR zal blijken, maakte de krapte op de arbeidsmarkt het lastig om gekwalificeerd personeel te vinden. De werkdruk nam daardoor toe. Gelet op al onze taken, opgaven en de beschikbare menskracht, is nu het moment om voorgenomen plannen nog weer zorgvuldig te wegen. Waar nodig stellen we plannen bij en zetten we tijd, geld en medewerkers nog gericht in.

Sinds het sluiten van het coalitieakkoord is er veel veranderd in de wereld om ons heen. De brede welvaart staat onder druk en er zijn diverse grote thema’s die onze aandacht vragen. Deze meer externe omstandigheden en de inzichten die ze bieden, beschrijven wij in hoofdstuk 2.

In deze MTR bieden we zicht op hoe het staat met de uitvoering van ons coalitieakkoord. Dat doen we door naar de status van 114 concrete voornemens uit het coalitieakkoord te kijken en naar de voortgang in de realisatie van de doelen waar ze aan bijdragen. In hoofdstuk 3 van deze MTR geven wij per thema aan in hoeverre wij op koers liggen met de uitvoering en waar bijsturing nodig is. Aan de ene kant kijken we naar de noodzaak tot bijsturing van bestaande voornemens, omdat we anders doelen niet halen. Aan de andere kant kijken we of er sprake is van een (grote) kans of bedreiging die onvoorzien was bij de start van ons coalitieakkoord en nu alsnog om actie vraagt. Deze bijstellingsvoorstellen beschrijven wij in hoofdstuk 4.

In hoofdstuk 5 bieden we inzicht in de huidige financiële situatie van de gemeente Leeuwarden. Een gezonde financiële positie geeft ons een stevige basis voor toekomstige uitgaven. Met het oog op de bijstellingsvoorstellen geven we in dit hoofdstuk ook een overzicht van mogelijke ruimte scheppende maatregelen.

Na de conclusies over de uitvoering van het coalitieakkoord, de bijstellingsvoorstellen hierop, onze financiële situatie en thema's die aandacht vragen, kijken we vooruit naar de komende twee jaar van deze bestuursperiode. Wij geven aan in welke omvang we bepaalde bijstellingen willen doen, meestal als reactie op zowel kansen als bedreigingen en om de haalbaarheid van zo veel mogelijk doelen uit ons coalitieakkoord dichterbij te brengen. Dit beschrijven wij in hoofdstuk 6.

Het college van burgemeester en wethouders,

2. Onverwachte omstandigheden en nieuwe inzichten

2.1 Inleiding

Met de uitvoering van ons coalitieakkoord willen wij de brede welvaart versterken. Dit draait om het leven van de inwoners van onze gemeente, wat zij van waarde vinden en de verschillen daarin. Als gemeente willen wij die (im)materiële welvaart, voor deze en volgende generaties vergroten. Het waarmaken van deze ambitie en het echt realiseren van afgeleide doelstellingen is ook afhankelijk van externe omstandigheden. Zaken waar we geen invloed op hebben, zoals een oorlog of inflatie. Wel kunnen we onze plannen hierop aanpassen. In dit hoofdstuk beschrijven wij enkele trends, die waarschijnlijk ook de rest van de bestuursperiode van invloed zijn op de beleidsdoelen. De trends leiden tot nieuwe inzichten waarmee we de vraagstukken van nu kunnen voorzien van toekomstgerichte oplossingen.

2.2 Economische situatie en inflatie

De economie bleef in 2022 en ook een groot deel van 2023 groeien. Het economisch beeld is bij het schrijven van deze MTR gemengd. Het leven was in 2023 duurder dan het jaar daarvoor. Zo waren de boodschappen in februari van 2023 al 15% in prijs gestegen. De Nederlandse Bank (DNB) schreef in september van 2023 geschiedenis door de rente voor de tiende keer te verhogen in een poging de inflatie te remmen. De inflatie blijft hoog, maar de piek is inmiddels voorbij. Het afgelopen jaar hielden we de raad via diverse Inflatiebrieven op de hoogte van de impact hiervan op onze gemeente. DNB verwacht dat de prijzen in 2024 een stuk minder snel stijgen, maar dat de economie de komende jaren toch amper groeit.

2.2.1 Koopkracht en toenemende financiële zorgen

De bijzondere economische situatie na de coronapandemie heeft als grootste gevolg dat de koopkracht van de Nederlandse bevolking historisch is gedaald. Alleen de zware crisis van de jaren '80 zag een grotere daling. De inval van Rusland in Oekraïne leidde tot sterk oplopende energieprijzen. Naast een laag inkomen is een (zeer) hoge energierekening de belangrijkste oorzaak van energiearmoede. Energiearmoede is een steeds meer voorkomend probleem waar hard aan wordt gewerkt (m.n. energietransitie).

De stijging van vaste kosten maakte verborgen armoede zichtbaar. Dat betreft mensen die rond moeten komen van het wettelijk sociaal minimum, maar die niet bekend zijn bij de gemeente omdat ze geen uitkering ontvangen en geen gebruik maken van de beschikbare gemeentelijke minimaregelingen. Vooral lager opgeleide inwoners en mensen met een migratieachtergrond zijn hard geraakt door de inflatie. De koopkrachtdaling was het grootst voor gepensioneerden, jongvolwassenen (18-30 jaar) en zzp'ers. Daarbij valt op dat vrouwen slechter 'scoren' op financiële gezondheid dan mannen.

Armoede is in Leeuwarden, vergeleken met andere steden, een hardnekkig vraagstuk. De stedelijke armoede staat niet op zich. Het gaat vaak gepaard met schulden of financiële problemen, beperkte sociale aansluiting, (overlast van) criminaliteit en een slechte gezondheid. De (geografische) concentratie

daarvan komt in Leeuwarden tot uitdrukking in uiteenlopende patronen. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen in Leeuwarden neemt al een paar jaar af, maar toch is het percentage huishoudens met financiële zorgen onverminderd groot.

2.2.2 Gezondheid en meer kansarmoede

Naast financiële problemen leiden inflatie en koopkrachtdaling er ook toe dat mensen minder mogelijkheden hebben om gezond en in sociale verbondenheid te leven. In clubverband sporten en gezond en gevarieerd eten komen in de knel als er bezuinigd moet worden op de uitgaven. Bijna één op de drie Nederlanders geeft aan minder gezond te eten nu producten duurder zijn geworden door de hoge inflatie. Uit de inwonersenquête blijkt dat mensen in Leeuwarden zowel hun lichamelijke als geestelijke gezondheid als steeds slechter ervaren. Om deze mensen tegemoet te komen is de meedoen-regeling voor sport en cultuur voor volwassenen vastgesteld.

2.2.3 Werkloosheid en meer faillissementen

De spanning op de arbeidsmarkt was in de afgelopen twee jaar groot. Pas in de tweede helft van 2023 nam die spanning iets af. Er waren iets minder vacatures en meer werklozen dan in het eerste half jaar. De werkloosheid nam vooral toe onder jongeren (15 - 25 jaar). De werkloosheid was in het vierde kwartaal van 2023 3,5%, maar onder jongeren was de werkloosheid 8,2%.

De stijgende werkloosheid en de daling van vacatures is deels te verklaren door het groeiende aantal faillissementen. Landelijk waren er in 2023 ruim 50% meer faillissementen dan in 2022. In Fryslân was dit nog iets hoger dan het landelijk gemiddelde.

De arbeidsmarktprognose van het UWV voorspelt stijgende werkloosheid en geen verdere groei in werkgelegenheid in Fryslân in 2024. Dat neemt niet weg dat de arbeidsmarkt in de regio Fryslân, zoals het UWV het duidt, 'krap' blijft.

2.2.4 Arbeidsmarktkrapte en uitvoeringskracht gemeente

Door arbeidsmarktkrapte en de toename van (ingewikkelde) taken, wordt de druk op de gemeentelijke uitvoering steeds hoger. Ook de gemeente Leeuwarden staat voor de uitdaging om op tijd goede medewerkers aan te trekken. Nog steeds zijn er meer vacatures dan werklozen en neemt de beroepsbevolking de komende jaren af. Zeker ook richting en na 2030 is er een aanzienlijke krimp van de beroepsbevolking en dubbele vergrijzing voorspeld. Dit heeft onvermijdelijk effect op de uitvoeringskracht en dienstverlening van de gemeente. Ook stress speelt een rol. RIVM en TNO hebben kortgeleden in kaart gebracht welke ontwikkelingen de komende twintig jaar invloed hebben op de mentale belasting van werkenden in ons land. Steeds meer mensen ervaren stress van het werk.

Technologie wordt gezien als één van mogelijke oplossingen voor de arbeidsmarktkrapte. De eerste resultaten uit onderzoek door TNO laten zien dat technologie die werk ondersteunt en bespaart, zoals drones of slimme brillen, de arbeidsmarktkrapte kunnen helpen oplossen.

2.3 Woningbouw en woningen

De krapte op de woningmarkt was nog nooit zo groot. Dat komt voor het grootste deel doordat de bevolking veel sneller groeit dan verwacht. Ook migratie, ouderen die langer thuis blijven wonen en minder samenwonende mensen spelen een rol. De woningprijzen zijn in de afgelopen drie jaar met ongeveer 40% gestegen en het woningaanbod is gedaald. De kosten voor huizenkopers liggen hierdoor een stuk hoger. Dit probleem wordt verergerd door het overbieden door de krapte op de woningmarkt. Er is sinds 2023 een voorzichtige toename van het overbieden te zien voor Noord-Fryslân. De voorlopige verwachting is dat de krapte in 2024 doorgaat.

Uiteenlopende groepen op de woningmarkt hebben problemen met huisvesting. Het gaat om starters, mensen die met spoed een woning nodig hebben, ouderen en de lage en middeninkomens. Jongvolwassenen met hoge studieschulden hebben extra moeite bij het kopen van een woning.

Nieuwbouw blijft moeilijk. De uitgifte van bouwvergunningen gaat moeizaam en er zijn veel juridische procedures die de bouw vertragen of tegenhouden. De sociale huurbouw in Leeuwarden schommelt en is ook in de afgelopen jaren afgenomen terwijl leegstand stijgt. De netto groei aan woningvoorraad stagneert en het aantal huishoudens met een betaalrisico is in de afgelopen jaren gestegen.

Voor de middellange en lange termijn laat de dubbele vergrijzing een toename en grotere omvang van de opgaven over langer thuiswonende ouderen zien. Die opgave heeft niet alleen te maken met geschikte woonruimte, maar ook met de voorzieningen die eromheen moeten worden georganiseerd. Ook verwachten we dat de sociale problematiek die we nu zien bij ouderen in een grotere omvang aanwezig zal zijn. We verwachten dat dit vooral eerst zichtbaar wordt in de dorpen, maar uiteindelijk ook onze stedelijke structuur raakt.

2.4 Opvang van vluchtelingen

Leeuwarden vangt op het moment van schrijven van deze MTR in totaal ongeveer 950 Oekraïense vluchtelingen op. De crisorganisatie van de gemeente moest onder hoge druk presteren om vier extra opvanglocaties voor Oekraïners en nog twee noodopvangen te vinden. Naast de opvang zijn ook zorg, onderwijs en andere voorzieningen georganiseerd door de gemeente. Hoewel de opvang in principe van tijdelijke aard is, heeft dit ook lange termijn gevolgen. Voor het deel van de Oekraïners dat in Leeuwarden wil blijven, moet de omwenteling van opvang naar wonen gemaakt worden. Onzeker is of we ook na 2025 nog geld voor de opvang krijgen van het Rijk.

Verder is duidelijk dat het aanmeldcentrum in Ter Apel de toestroom van vluchtelingen niet aankan. Met het oog op de aangenomen Spreidingswet willen we ons aandeel nemen in de landelijke opgave. Er is extra inzet nodig om aan de voor Leeuwarden geldende norm te voldoen.

2.5 Klimaat en energietransitie

De klimaatverandering gaat snel en is door opeenvolgende rampen en overstromingen steeds zichtbaarder. De biodiversiteit nam de laatste vijftig jaar met 68% af. De wereld heeft grote uitdagingen. De klimaatdoelen van de EU zijn in 2023 weer aangescherpt en ook zijn er nieuwe doelen voor 2040 opgesteld.

Sinds de oorlog in Oekraïne is het verkleinen van onze afhankelijkheid van gas in een stroomversnelling gekomen. We werken hard aan het verduurzamen van woningen en alternatieve energievormen. Verduurzaming en de verlaging van gas- en energieverbruik helpt huishoudens met een kleine portemonnee. Het probleem met de energietransitie is echter dat ook in Leeuwarden de elektriciteitsnetwerken vol zitten en dat de netwerken de stijgende vraag niet aankunnen. Dit zorgt voor vertraging, die kan leiden tot stroomuitval of een verminderde kwaliteit van de elektriciteitsvoorziening. We hebben meer inzicht in de huidige en toekomstige energievraag van ondernemers in Leeuwarden nodig. Voor de korte termijn is netcongestiemanagement de oplossing.

2.6 Digitalisering en digitale criminaliteit

We zagen een enorme versnelling van de digitalisering van organisaties door ontwikkelingen als de coronapandemie, hybride werken, vergrijzing, energietransitie en de oorlog in Oekraïne. Daarmee is het een steeds grotere aanjager van primaire bedrijfsprocessen geworden.

Gemeenten hebben een groeiende behoefte aan connectiviteit voor allerlei nieuwe toepassingen. Denk daarbij aan intelligente verkeerslichten, zelfregelende straatverlichting en het *Internet of things* om slim te communiceren. De uitdaging is om de vele kansen van toenemende data, Digital Twins en kunstmatige intelligentie te benutten, maar ook een betrouwbare connectiviteit te garanderen. Het aantal cyberaanvallen op gemeenten is het afgelopen jaar verdubbeld. Ook het aantal kwetsbaarheden met hoge kans op misbruik en grote impact stijgt al jaren.

De politie, het Openbaar Ministerie en ook het CBS waarschuwen voor de flinke stijging van digitale criminaliteit. Maar liefst 17% van de Nederlanders werd hier in 2021 slachtoffer van. Dit waren net zoveel slachtoffers als bij alle vormen van traditionele criminaliteit samen. Vooral jongeren, ouderen, laaggeletterden en ondernemers zijn slachtoffer. Om het leven online gemakkelijker en veiliger te maken is (EU-)regelgeving in de maak, die ook naar gemeenten doorwerkt. Op alle niveaus (Europees, nationaal, gemeenten) vraagt dit om meer bewustwording en een groeiend verantwoordelijkheidsbesef over de eigen rol binnen het digitale domein. Nog meer dan vroeger, is het nodig om bij te blijven in de snel veranderende wereld.

2.7 Maatschappelijk onbehagen

Veel mensen zijn somber over de kant die het met ons land op gaat. Ze hebben het gevoel dat ze de grip op hun leven kwijt zijn. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt dat dit maatschappelijk onbehagen samenhangt met de maatschappelijke positie van mensen en hun opvattingen over de samenleving en politiek. Weerstand tegen immigratie wordt door de polarisatie in de politiek en bij nieuwe vluchtelingenstromen duidelijker zichtbaar gemaakt. Voor- en tegenstanders komen steeds feller tegenover elkaar te staan en de mening van het publiek verhardt. Er is steeds minder plaats voor nuance, redelijkheid en het zoeken naar gemeenschappelijkheid. In plaats daarvan worden tegenstellingen steeds meer benadrukt en wordt de toon van het publieke debat feller. Sociale erosie, het verlies van het gevoel van grip op het eigen leven en polarisatie worden gezien als groot risico voor de samenleving, op de korte én lange termijn.

2.8 Conclusies en inzichten

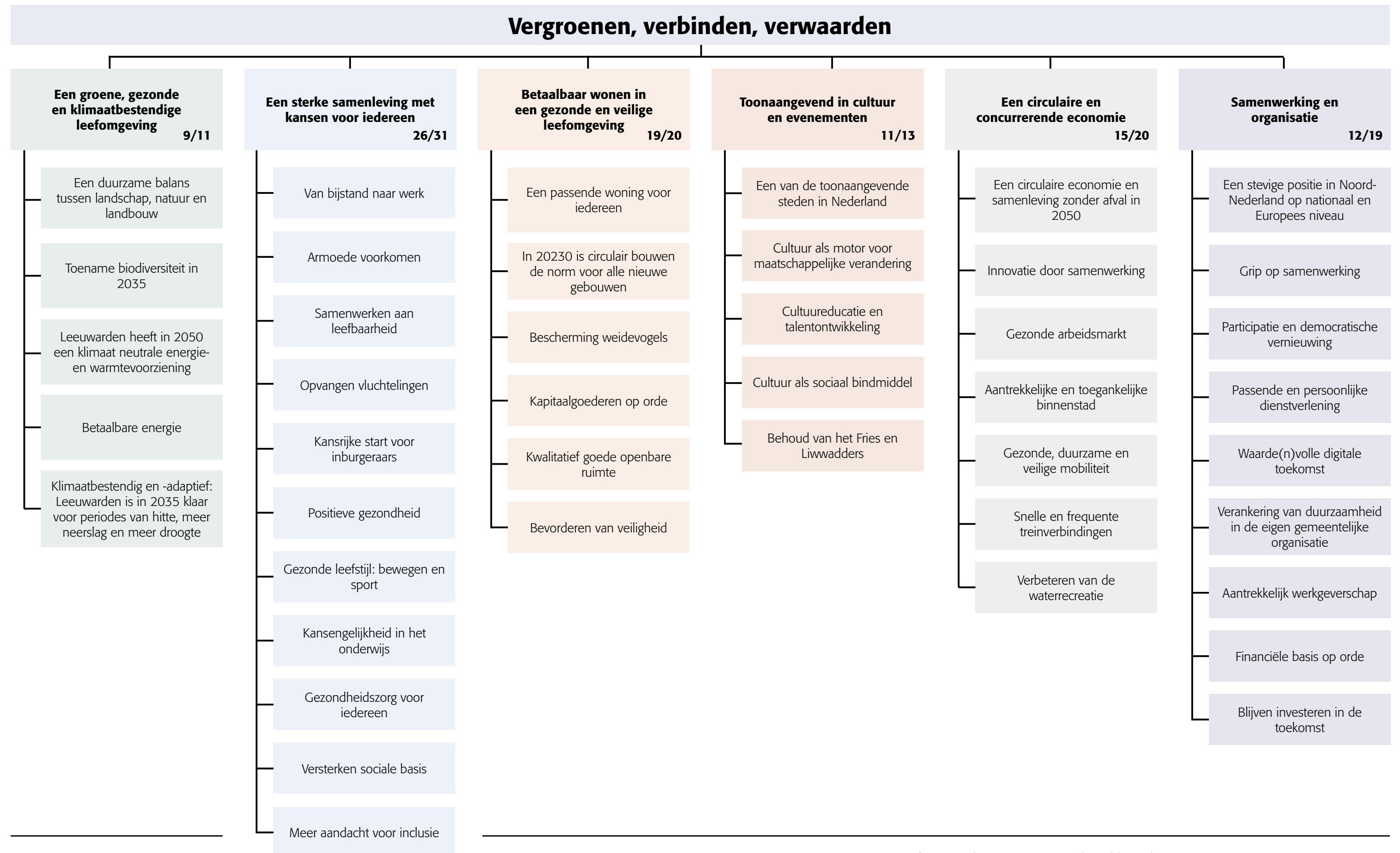
We hebben een aantal belangrijke ontwikkelingen aangestipt die gevolgen hebben voor de bestaanszekerheid van onze inwoners, de leefbaarheid, het klimaat en niet in de laatste plaats, de sociale cohesie. Wij zien dit effect ook. Als lokale overheid willen we daarom toegankelijk en aanspreekbaar zijn voor onze inwoners. Ook als het om ingewikkelde kwesties gaat.

Dit hoofdstuk geeft ons inzichten over hoe met onderliggende oorzaken als onzekerheid om te gaan. Grote groepen inwoners, zoals jongeren en mensen met een laag- en middeninkomen, ervaren gebrek aan grip op hun leven. Dit kan hun gezondheid en algemene levenstevredenheid (gevoel van geluk) sterk aantasten. Het kan dus ook een belangrijke bron van maatschappelijk onbehagen zijn. Daarom moeten wij als gemeente actiever ophalen wat onze inwoners nodig hebben en tegelijkertijd ook duidelijk maken wat de gemeente kan betekenen. Binnen onze mogelijkheden moeten we alle inwoners, maar vooral de kwetsbare groepen, blijven ondersteunen om grip te krijgen op werk, inkomen en daarmee op hun leven. Zodat ook deze inwoners weer meer perspectief zien en vooruitgang ervaren.

We concluderen dat de vraagstukken over woningbouw, vluchtelingenopvang, klimaat, energietransitie, digitalisering en de financiering daarvan, tot nu vanuit het Rijk onvoldoende beantwoord blijven. Deze onduidelijkheid en de dreigende begrotingstekorten maken het erg lastig om als gemeente structureel beleid te maken en te investeren in de maatschappelijke opgaven. Onvoorspelbaarheid lijkt het nieuwe normaal. Daarom moeten we rekening houden met alternatieve toekomsten en (nog) meer gaan werken met scenario's. Dat maakt dat we vervolgens op transparante wijze voorspelbaarder kunnen handelen. Door continu te verbeteren, te vernieuwen en data en technologie nog 'slimmer' te benutten, kunnen we ons sneller aanpassen aan veranderende omstandigheden. Zonder dat onderweg onze inwoners uit zicht raken. De afgelopen twee jaar hebben we met de opvang van Oekraïners en de energietoeslagen al laten zien dat we wendbaar kunnen zijn. We blijven hier in leren. Investeren in ons menselijk kapitaal is daarvoor een voorwaarde, ook met het oog op het toenemend aantal medewerkers dat met pensioen gaat en de verjonging in eigen organisatie.

3. Analyse uitvoering van coalitieakkoord

3.1 Visueel overzicht monitor coalitieakkoord

3.1.1 Uitleg visueel overzicht

In bovenstaand overzicht is per thema uit het coalitieakkoord visueel weergegeven hoeveel van de voorgenomen voornemens worden gerealiseerd zonder bijsturing aan het einde van onze bestuursperiode. Bij thema 'Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving' staat geduid 9/11: dit betekent dat wij verwachten 9 van de 11 voornemens zonder bijsturing te realiseren. De weergaves zijn klikbaar: door te klikken op een thema of doel komt de tekstuele toelichting direct in beeld.

3.1.2 Samenhang met de fondsen

Wordt in dit hoofdstuk geschreven over bijstellingen, dan gaat het om voorstellen die worden gedaan over de financiële positie. Aanvragen die via de fondsen lopen, worden in dit hoofdstuk niet beschreven als bijstelling. Volgens het vastgestelde kader worden uit de fondsen gefinancierde voorstellen afzonderlijk ter besluitvorming voorgelegd. Daarbij worden twee tranches gehanteerd: vóór en na de MTR-besluitvorming.

3.1.3 Uitvoering coalitieakkoord grotendeels op koers

In dit hoofdstuk kijken we naar de status van 114 concrete voornemens uit het coalitieakkoord. Op dit moment zijn wij hard aan het werk om deze voornemens waar te maken. Ze dragen bij aan zowel gestelde kortetermijndoelen (deze bestuursperiode) als langetermijndoelen (na 2026).

Tot nu toe is een deel van onze tijd opgegaan aan het maken van nieuwe beleids- en uitvoeringsplannen. Denk bijvoorbeeld aan het biodiversiteitsbeleid, veiligheidsbeleid en gezondheidsbeleid. In de rest van de bestuursperiode komt de nadruk meer op de uitvoering te liggen. Zoals uit dit hoofdstuk zal blijken, zit een deel van onze tijd ook in de gevolgen van onvoorziene omstandigheden. Daarbij is de complexiteit van de opgaven ook een factor die het tempo van realisatie bepaalde. Daardoor verwachten we dat de meeste effecten van ons beleid pas echt in 2024 en verder zichtbaar worden.

Onze flexibele instelling zorgde ervoor dat we voor het grootste deel op koers konden blijven. Een klein deel van onze voornemens hebben we al waargemaakt. Vóór het eind van deze bestuursperiode verwachten we de rest van onze voornemens ook te hebben waargemaakt. Alle kortetermijndoelen zijn dan in principe gehaald en de statistieken van de langetermijndoelen gaan dan de goede richting uit. Tenminste, als we een aantal interventies plegen. We hebben hiervoor op 23 voornemens uit ons coalitieakkoord aanpassingen, die voor de besluitvorming en te maken keuzes zijn verdeeld over 26 concrete bijstellingsvoorstellen. Die komen in hoofdstuk 4 aan bod. Hieronder volgt nu eerst per thema een korte analyse van de stand van zaken.

3.2 Thema 1: Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving

3.2.1 Algemeen

Wij willen onze gemeente leefbaar houden voor deze en toekomstige generaties en daarbij ook aansluiten op de (inter)nationale klimaatafspraken. In ons coalitieakkoord hebben wij vijf opgaven en elf concrete voornemens beschreven die ervoor zorgen dat Leeuwarden een groene, gezonde en leefbare gemeente wordt. Voor nu zien we dat mensen positiever oordelen over de hoeveelheid groen in Leeuwarden. De CO₂ uitstoot wordt minder, we halen meer energie uit zonnepanelen en gebruiken minder aardgas. We gaan de goede kant op.

Van de elf voornemens zijn of worden de meeste (negen) in deze bestuursperiode gerealiseerd. Voor twee voornemens is bijsturing nodig om de gewenste beleidsdoelen te halen. Deze hebben vooral te maken met intensivering in de vorm van uitvoeringsprojecten voor biodiversiteit (twee voorstellen) en vergroening, waaronder de verduurzaming van woningen en creëren van meer koelte met groen.

3.2.2 Een duurzame balans tussen landschap, natuur en landbouw

Het waarmaken van een toekomstbestendig voedselsysteem is een meerjarig transitieproces wat verschillende bestuursperioden zal duren. Hierin zit ook een grote afhankelijkheid van beleid en inzet van hogere overheden en diverse partijen in de voedselketen. We werken aan een toekomstbestendig voedselsysteem door mee te doen in gebiedsprocessen waarin we samen met agrariërs werken aan een overgang naar duurzamere circulaire vormen van voedselproductie. Daarnaast ontstaan ook zelfstandige initiatieven in onze gemeente die zich richten op duurzamere vormen van landbouw. Op dit moment hebben wij vanuit de gemeente geen middelen om deze initiatieven mogelijk te maken. Er zijn verschillende geldstromen vanuit hogere overheden, maar daar wordt wel cofinanciering bij gevraagd. [1]

Ook richten we ons met een hernieuwde Voedselagenda op het stimuleren van duurzame en gezonde voedsel keuzes om lokale voedselketens te versterken. De acties die we de komende jaren willen uitvoeren zijn in drie actielijnen samengevoegd:

- Gezonde bodem en volhoudbare voedselproductie
- Gezonde inwoners
- Gezonde (korte) ketens.

Daarbij richten we ons vanuit onze rol binnen deze drie actielijnen op het samenwerken met en verbinden van diverse lokale initiatieven.

De realisatie van het Veenweideprogramma 2021-2030 ligt deels buiten deze bestuursperiode. De gebiedsprocessen en maatregelen in het Veenweidegebied lopen door verschillende omstandigheden achter: er is nog onduidelijkheid over het totaal van doelen en inspanningen in het Veenweidegebied als onderdeel van de brede overgang binnen het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG). Het FPLG is waarschijnlijk in 2025 klaar. Tot die tijd wachten partijen in de gebiedsprocessen af. Er wordt vooral ingezet op no-regret maatregelen. De gemeente heeft bij de realisatie van het Veenweideprogramma niet een sturende, regisserende rol maar een meer volgende en faciliterende rol. Bijsturing door de gemeente is lastig omdat wij niet de leiding hebben. [2]

3.2.3 Klimaatvraagstuk en toename biodiversiteit in 2035

We liggen op koers om de CO₂ uitstoot in 2030 met 60% te verminderen [3]. We liggen niet op koers met onze maatregelen om de biodiversiteit in 2035 te laten toenemen [4]. Met beschikbaar gestelde mankracht is beleid geschreven. Dit wordt nu omgezet naar concrete uitvoeringsprojecten. De horizon voor de te bereiken doelstelling ligt in 2035, maar het is duidelijk dat we nu moeten bijsturen om op koers te blijven. Het gaat om meer menskracht en geld voor de uitvoeringsprojecten en extra inzet op de verduurzaming van woningen.

3.2.4 Leeuwarden heeft in 2050 een klimaat neutrale energie- en warmtevoorziening

Om een klimaatneutrale energie- en warmtevoorziening te hebben in 2050 leveren wij een bijdrage aan de overstap van fossiele brandstoffen [5] naar schone en duurzame energiebronnen. We zien in de afgelopen jaren een daling in het stroom- en gasverbruik en een sterke stijging in het aantal kWh die door de zon (pv panelen) wordt opgewekt. Voor de toepassing van aquathermie en nieuwe vormen van energieopwekking hebben we de kansen en mogelijkheden voor Leeuwarden in beeld [6 en 7]. Hiervan ligt de horizon op 2030. We sluiten niet uit dat in de volgende bestuursperiode meer inspanningen en projecten nodig zijn.

3.2.5 Betaalbare energie

De inzet die ervoor zorgt dat inwoners toegang hebben tot betaalbare energie, is behaald. Er wordt volop gewerkt aan het in kaart brengen van de bespaarkansen voor woningen. Door energiecoaches, door de adviseurs verduurzaming en door de mienskip in de wijkinitiatieven [8]. De uitvoering van alle bespaarkansen ligt deels in deze, maar zeker ook in de volgende bestuursperiode.

Daarnaast wordt een online platform ontwikkeld waarmee ook iedere woningeigenaar de bespaarkansen van de eigen woning in kaart kan brengen. Dit platform wordt deels betaald vanuit het Volkshuisvestingsfonds en de klimaatmiddelen. Ook is een pakket van gratis diensten samengesteld [9]. Het betreft hier de gratis bezoeken van energiecoaches, het gratis aanbieden van enkele kleinschalige verduurzamingsmiddelen en de gratis adviezen vanuit het energieloket. Tenslotte zijn verschillende subsidieregelingen geopend (Fixteams, witgoedregeling, energiebesparende maatregelen woning) en is een project in het kader van het volkshuisvestingsfonds opgestart in Leeuwarden-Oost.

3.2.6 Klimaatbestendig en -adaptief in 2035

In 2035 wil Leeuwarden klaar zijn voor periodes van langdurige hitte, neerslag en droogte. Er wordt gewerkt aan meer waterberging en meer koelte. Met de waterberging liggen we op koers. In 2035 moet er meer waterberging beschikbaar zijn. Zo hebben we het Waagplein grondig aangepakt. Ook bij het schoolplein aan de Sint Anthonystraat is op filtratie en waterberging ingezet. Voor het creëren van meer koelte is bijsturing nodig. Op dit moment worden concrete projecten uitgevoerd waarvoor voldoende (externe) financiering beschikbaar is [10].

Meer groen en schaduwplaatsen maken rondom warme gebieden, vraagt aandacht. We zien een autonome lichte stijging van groen in wijken en dorpen. Maar dit is zelfstandig niet voldoende voor meer koelte. In meerdere gebieden is het nodig om aanvullend te investeren in groen [11]. Er is een duidelijke relatie tussen de extra inspanningen op groen en koelte in relatie tot de leefomgeving. Het belangrijkste is koelte, extra effect is een hogere waardering van de openbare ruimte.

3.3 Thema 2: Een sterke samenleving met kansen voor iedereen

3.3.1 Algemeen

We willen de bestaanszekerheid van mensen verbeteren en de kansengelijkheid vergroten. Dat zorgt ervoor dat mensen op allerlei terreinen mee kunnen doen. In ons coalitieakkoord hebben wij elf opgaven en eenendertig duidelijke voornemens beschreven die helpen dat Leeuwarden een sterkere samenleving wordt met kansen voor iedereen.

De cijfers laten een gemengd beeld zien. Werk was er volop de afgelopen periode. Het aantal mensen met een bijstandsuitkering is sinds 2015 niet meer zo laag geweest. Maar het aantal huishoudens met schulden is gestegen. Het percentage inwoners met overgewicht en aandoeningen is licht afgenomen. Tegelijkertijd hebben mensen het gevoel minder fysiek en mentaal gezond te zijn. De sociale cohesie, die van oudsher groot is in Leeuwarden en Fryslân, lijkt wat af te nemen (onder andere minder vrijwilligers).

Zesentwintig van de eenendertig voornemens zijn of worden voor een groot deel in deze bestuursperiode gerealiseerd. Op vijf voornemens is bijsturing nodig om de gewenste doelen te kunnen halen. Deze gaan over sport (twee voorstellen), gezondheid, sociale basis (Mienskipsfonds), diversiteit en onderwijs. Ze zijn van vitaal belang om ervoor te zorgen dat alle mensen gelijke kansen hebben om goed te functioneren en mee te doen in de samenleving.

3.3.2 Van bijstand naar werk

Bij de opgave van bijstand naar werk hebben we de volgende zaken waargemaakt om de bestaanszekerheid van mensen te verbeteren:

- Mensen in de bijstand hebben meer mogelijkheden gekregen om bij te verdienen [1].
- Mensen met minder kans op werk krijgen nu meer aandacht. Persoonlijke aandacht via huisbezoeken staat voorop [2].
- Er is een pilot met basisbanen gestart [3] in deze bestuursperiode.

3.3.3 Armoede voorkomen

In de gemeente Leeuwarden werken we hard aan het doorbreken van het taboe op armoede en schulphulpverlening. Het voornemen is om de armoede die van generatie op generatie plaatsvindt te verminderen [4] en de schuldenaanpak te vereenvoudigen en te versnellen [5]. Ook bieden we mogelijkheden om mee te kunnen doen (waaronder de meedoen-regeling en de voorzieningenwijzer) [6].

3.3.4 Samenwerken aan leefbaarheid

Om beter samen te werken aan het verbeteren van de leefbaarheid is het programma Leeuwarden Oost ontwikkeld [7]. Er worden innovatieve projecten en pilots in dit deel van de stad gerealiseerd. Daarbij wordt gekeken of deze ook uitgerold kunnen worden over de gehele gemeente. Dit programma heeft een doorlooptijd van twintig jaar. Wat voor deze bestuursperiode is voorgenomen zal ook worden gerealiseerd. Financiering hiervan vindt voor een deel plaats vanuit de bij het coalitieakkoord beschikbare fondsen en vanuit de Rijksmiddelen.

3.3.5 Opvangen vluchtelingen

Begin 2024 zijn de eerste flexwoningen op de Pier opgeleverd voor het huisvesten van Oekraïense vluchtelingen, statushouders en andere spoedzoekers. Daarmee wordt onze achterstand in het huisvesten van statushouders volledig opgelost. Daarnaast werken wij aan het realiseren van een regionale opvanglocatie voor asielzoekers [8]. We zijn daarmee tegemoetgekomen aan de vragen vanuit het Rijk, COA en de Veiligheidsregio en leveren een groot aandeel in de landelijke opgave voor het opvangen en huisvesten van vluchtelingen en statushouders.

3.3.6 Kansrijke start voor inburgeraars

Wij vinden het belangrijk dat inburgeraars een goede start krijgen om zo mee te kunnen doen in onze samenleving. De financiële problemen rondom de oude en nieuwe inburgeringswet zijn opgelost door extra middelen via het coalitieakkoord [9]. Ons programma voor nieuwe inburgeraars is uitgebreid. Daarin is ook aandacht voor financiële ondersteuning, taal, werk en sociale vaardigheden in Nederland [10]. We lobbyen bij het Rijk om het verschil tussen de hiervoor benodigde middelen en de van het Rijk ontvangen middelen te verkleinen.

3.3.7 Positieve gezondheid

We hebben een nieuwe visie op gezondheid ontwikkeld [11]. Om volledig invulling te kunnen geven aan de vier pijlers van de visie (1. gelijke kansen op gezondheid, 2. een gezonde leefomgeving, 3. mentale gezondheid en 4. gezond ouder worden) en de aanpak uit te voeren, is financiële bijsturing nodig. De gezondheidsvisie past binnen de landelijke ontwikkelingen rondom het Integraal Zorg Akkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA).

3.3.8 Gezonde leefstijl: bewegen en sport

Sport draagt bij aan de positieve gezondheid van onze inwoners. Veel van onze doelstellingen op het gebied van sport en beweging zijn of worden deze bestuursperiode gehaald. Dat is ook nodig om onze inwoners gezond en sportief te houden en om overgewicht te voorkomen. Om verder te investeren in sport en enkele knelpunten die zijn ontstaan in het gebruik van gemeentelijke sportaccommodaties op te lossen, is bijsturing nodig [12]. Op het moment van schrijven van deze MTR werken we aan nieuw sportbeleid, waarvan de startnotitie al aan de raad is voorgelegd. In dit nieuwe sportbeleid is naast breedtesport ook aandacht voor topsport [13].

De huidige, goede basisinfrastructuur voor sportbeoefening bleef op niveau. Maar om dat in de komende jaren ook zo te houden, moeten wij mogelijk keuzes maken, zie ook hoofdstuk 5 over BV Sport [14].

De openbare ruimte wordt op verschillende plekken in onze gemeente beweegvriendelijk ingericht. Dit onderwerp komt ook terug als ambitie in het nieuwe sportbeleid. Daarin komt ook onze ambitie terug om in Nieuw Oud Oost, Middelsee, maar ook Grou ruimte te reserveren voor een Athletic Skills garden [15]. Het ontwerp voor een nieuw sportcomplex in Middelsee is bijna klaar voor besluitvorming. Eind 2024 wordt gestart met de bouw van het nieuwe complex, waarvan voetbalvereniging FVC de eerste gebruiker zal zijn [16]. De inzet van buurtsportcoaches bleef op niveau. De invulling van hun rol gaat onderdeel uitmaken van het nieuwe sportbeleid [17]. In december 2023 zijn we gestart met een 3 jaar durende pilot voor de inzet van een sportparkmanager. Een onderzoek naar mogelijkheden om een groot, internationaal sportevenement naar Leeuwarden te halen leidde nog niet tot concrete resultaten [18].

3.3.9 Kansengelijkheid in het onderwijs

We blijven het aantal Integrale Kindcentra (IKC's) in de gemeente gestaag uitbreiden [19]. De IKC's zijn een middel om de kansenongelijkheid en onderwijsachterstanden bij kinderen jonger dan 12 jaar tegen te gaan [20 en 21].

Voor kinderen in het voortgezet onderwijs en het mbo leggen we het accent op het halen van in elk geval een startkwalificatie, het voorkomen van schulden als volwassene en het verbeteren van hun gezondheid. Dit doen wij via School als Vindplaats. School als Vindplaats in het voortgezet onderwijs is sinds 2022 tijdelijk uitgebreid met vier locaties. We willen de methodiek School als Vindplaats op deze vier locaties structureel gaan bekostigen [22]. Dit voorkomt het risico dat kinderen geen startkwalificatie halen.

3.3.10 Gezondheidszorg voor iedereen

We vinden het belangrijk dat iedereen kan meedoen in de samenleving, het liefst zo dicht mogelijk in de buurt. Meedoen geeft zingeving aan het leven en heeft een positieve invloed op de mentale en fysieke gezondheid. We bieden ondersteuning en perspectief aan mensen die niet op eigen kracht kunnen meedoen aan de samenleving. De voorzieningen vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) helpen daarbij. De nieuwe werkwijze Wmo die in 2021 is gestart, blijkt succesvol [23].

De landelijke Hervormingsagenda Jeugd en de regionale visie op de jeugdhulp hebben gevolgen voor ons gemeentelijk jeugdbeleid [24]. Deze beide kaders hebben tot gevolg dat we lokaal bij moeten sturen om aan de doelen uit deze kaders te voldoen. Daarom hebben we een nieuwe lokale Jeugdagenda opgesteld. In deze concept Jeugdagenda wordt ingegaan op de transformatie (veranderingsproces) in de jeugdhulp. Dit gaat om activiteiten gericht op versterking van de drie hoofdthema's van de Jeugdagenda, namelijk: de toegang tot jeugdhulp, inclusiever onderwijs en het versterken van het dagelijkse leven.

Inmiddels is gebleken dat de tekorten binnen de jeugdhulp tot gevolg hebben dat de Jeugdagenda mogelijk wordt veranderd. Er is een nieuw traject gestart om de tekorten aan te pakken. Zie hoofdstuk 5 financiële positie.

3.3.11 Versterken sociale basis

In deze bestuursperiode gaan we bezig met de uitvoering van de visie Sociale basis [25]. Hiervoor stellen we een uitvoeringsplan op met middelen die vanuit het coalitieakkoord beschikbaar zijn gesteld. Deze gebruiken we voor lijnen die in de visie Sociale basis worden genoemd: maatwerk per wijk of dorp; ondersteuning van initiatieven van onderop; ruimte voor gesprek met de sociale basis en van elkaar leren. Dit betreft onder andere het versterken van de sociale netwerken, inclusief het behouden van het Mienskipfonds en de inzet van vrijwilligers [26]. We willen in 2025 en 2026 het Mienskipfonds op hetzelfde niveau voortzetten als in 2023 en 2024. In het uitvoeringsprogramma sociale basis houden we de inspanningen sociale basisinfrastructuur tegen het licht [27]. Hierover zijn we in gesprek met de vele belanghebbenden.

Een evenwichtige spreiding van het maatschappelijk vastgoed is belangrijk voor een goede uitvoering van de sociale basis. Hiervoor stellen we deze bestuursperiode een visie op om beter keuzes te kunnen maken [28].

De compensatie OZB maatschappelijk voor het vastgoed (buurt, wijk- en dorpshuizen en sportverenigingen) is met het coalitieakkoord geregeld [29].

3.3.12 Meer aandacht voor inclusie

We werken aan een bijstelling van de Lokale inclusieagenda, waarin diversiteit en laaggeletterdheid ruime aandacht krijgen [30 en 31]. In het coalitieakkoord hebben we uitgesproken dat we willen dat iedereen, hoe verschillend we ook zijn en met welke beperkingen en uitdagingen we ook kampen, volwaardig onderdeel kan en mag zijn van de Leeuwarder samenleving. Dit schept verplichtingen waar we nu niet de aandacht aan kunnen besteden die we in het coalitieakkoord hebben toegezegd. Ondanks dat uit de cijfers blijkt dat er een lichte daling is van het discriminatiegevoel. Bijsturing is daarom gewenst.

3.4 Thema 3: Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving

3.4.1 Algemeen

Het inwoneraantal stijgt gestaag in de gemeente Leeuwarden. We groeien harder dan prognoses hadden voorspeld. Concreet betekent dat dat we nu al het aantal inwoners hebben dat pas in 2030 werd verwacht. Dat betekent een forse uitdaging op het realiseren van voldoende woningen. Wonen is als eerste levensbehoefte belangrijk voor de bestaanszekerheid van mensen. We willen iedereen een goede en betaalbare woning in een gezonde en veilige leefomgeving bieden.

De huidige wooncrisis vormt een hele uitdaging. Het aantal sociale huurwoningen is iets afgenomen. Actuele cijfers laten een lichte daling zien als het gaat om de tevredenheid over de eigen woning en de woonomgeving. We hebben in de afgelopen jaren wisselende veiligheidscijfers gezien. De coronaperiode had waarschijnlijk veel invloed op deze scores. We zien wel, ook door de dalende tendens van de veiligheidsprestatieindexscore sinds 2020, dat er een breder gevoel van onbehagen speelt in de samenleving. Daardoor is er op het gebied van veiligheid ook werk aan de winkel.

In ons coalitieakkoord hebben we zes opgaven en twintig concrete voornemens benoemd, om onze ambitie op dit brede thema te realiseren. Bijna alle voornemens (negentien) zijn of worden gehaald tijdens deze bestuursperiode. Voor één voornemen is een bijsturing nodig om de doelen alsnog te kunnen halen. Dit gaat over de aanpak van ondermijning. Voor dit voornemen komen we met een bijstellingsvoorstel.

3.4.2 Een passende woning voor iedereen

We werken aan een passende woning voor iedereen. We monitoren de nieuwbouw van tenminste 5.800 woningen [1] in 2030, waarvan 2/3 deel binnen bestaand gebied. Daarnaast geven we ruimte aan de bouw van extra sociale huurwoningen, studentenwoningen en woningen in de dorpen [2]. Ook is voor een aantal wijken (en dorpen) de zelfbewoningsplicht [3] ingevoerd en hebben we een huisvestingsverordening vastgesteld [4] die het niet langer mogelijk maakt er een tweede woning op na te houden.

3.4.3 In 2030 is circulair bouwen de norm voor alle nieuwe gebouwen

De doelstelling om in 2030 circulair bouwen als standaard te hanteren ligt op koers voor deze bestuursperiode. Op enkele plekken willen we investeren in gebiedsontwikkeling. Dit doen we via grondexploitaties in combinatie met beschikbare middelen uit de drie fondsen uit het coalitieakkoord. Het gaat hier om investeringen die integraal vooraf door de raad worden beoordeeld.

Bij gebiedsontwikkelingen geven we het belang van energie en klimaat een nadrukkelijke plek in de planvorming [5, 6 en 7]. Dit draagt ook direct bij aan de energietransitie. Om circulariteit verder te stimuleren is een prijsvraag uitgeschreven voor biobased en circulair bouwen [8]. In bestaande gebieden zoals Unia wordt ook al volop gewerkt met biobased materialen en in de Fellingen (Middelsee) is biobased en circulariteit als eis meegenomen in de tender.

Samen met de Provincie en het onderwijs zijn we aan de slag met zogenaamd 'ontwerpend onderzoek' [9]. Voor complexe gebiedsontwikkeling voegen we strategische denkkracht toe en maken we gebruik van ontwerpateliers [10].

3.4.4 Bescherming weidevogels

Voor de bescherming van de weidevogels zijn in het verleden al verschillende maatregelen getroffen, maar we investeren in meer ruimte voor de weidevogels. Binnen de stedenbouwkundige opzet voor Unia wordt rekening gehouden met een grotere bufferzone tot de Hounspolder. Bovendien hebben we het gebied de Waard aan de zuidkant van Zuiderburen aangewezen als compensatiegebied voor weidevogels. Voor dit gebied is het nodige onderhoud ook geregeld [11].

3.4.5 Kapitaalgoederen op orde

De gemeente kent een omvangrijk bezit aan kapitaalgoederen in de openbare ruimte. Hiervoor is het cruciaal het onderhoud en de vervanging op orde te hebben. Daarom geven we voorrang aan het onderhoud en het slim vervangen van kapitaalgoederen.

Met behulp van de Kadernota kapitaalgoederen is in beeld gebracht welke beheer- en vervangingsopgave voor ons ligt [12]. Daarbij is voor deze bestuursperiode ook voorzien in het nodige geld om dit uit te voeren. De vervangingsopgave die na deze bestuursperiode ligt kent een aanzienlijke omvang en is door ons in beeld gebracht. Wij zien de toekomstige vervangingsdruk na deze bestuursperiode dan ook als relevant thema voor de volgende bestuursperioden. Wij zetten in op slim onderhoud en maken logische combinaties met lopende investeringsprojecten. Op die manier zijn we in staat de vervangingsdruk van kapitaalgoederen onder controle te houden [13].

3.4.6 Kwalitatief goede openbare ruimte

We liggen deels op koers voor een kwalitatief goede openbare ruimte. Voor de bestrijding van de invasieve soorten en het intensiveren van onkruidbestrijding gaan we ons doel halen [14 en 15].

Het terugdringen van het zwerfafval vraagt om bijsturing door extra middelen vrij te maken. We zien mogelijkheden om de intensivering te betalen uit het verpakingsconvenant [16]. Door een slimme aanpak kunnen we het huidige maaibeeld aanpassen en daarmee ook de biodiversiteit verhogen [17].

3.4.7 Bevorderen van veiligheid

Het bevorderen van de veiligheid in onze gemeente is een veelomvattende opgave. Om dat streven te realiseren, hebben we in het coalitieakkoord drie voornemens opgenomen:

- De aanpak van ondermijning
- Preventie als volwaardig onderdeel van het veiligheidsbeleid
- Het handhaven van de openbare veiligheid.

Deze zijn als onderdeel van het integrale veiligheidsbeleid uitgewerkt in de Veiligheidsagenda 2023-2026. In de Veiligheidsagenda zijn de voornemens uit het coalitieakkoord vertaald in belangrijke thema's: overlast, ondermijning, cybersecurity en cybercrime, Leeuwarden Oost/Preventie met gezag, mensenhandel en prostitutie en maatschappelijke onrust. De uitvoering van het veiligheidsbeleid op deze thema's is volop bezig. Waar het gaat om het opnemen van preventie in het veiligheidsbeleid [18] en het handhaven van de openbare veiligheid [19] ligt de uitvoering op schema van de Veiligheidsagenda en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma.

In 2023 verscheen het rapport 'Leeuwarder Ondermijning, Een bestuurskundig-criminologische analyse'. Hierin komt naar voren dat de ontwrichtende effecten van ondermijning in onze gemeente zeer groot zijn, in een mate die bij aanvang van deze bestuursperiode niet was voorzien. Dit is een beeld dat wordt ondersteund met de uitkomsten van het recente rioolwateronderzoek, waar het gaat om het omvangrijke drugsgebruik in onze gemeente. De aanpak van ondermijning is een complexe taak en een zaak van de lange adem [20]. Hiervoor is extra budget nodig.

3.5 Thema 4: Toonaangevend in cultuur en evenementen

3.5.1 Algemeen

Cultuur heeft een belangrijke sociaal-maatschappelijke meerwaarde. Daarnaast heeft cultuur ook een economische functie. Het maakt onze gemeente aantrekkelijk voor toeristen, inwoners, studenten en cultuurmakers.

In ons coalitieakkoord hebben wij vijf opgaven en dertien concrete voornemens beschreven die eraan bijdragen dat Leeuwarden toonaangevend is en blijft in cultuur en evenementen. Wel lijkt ons cultureel aanbod wat achter te blijven vergeleken bij dat van andere grote gemeenten in Nederland. Dit geldt ook voor het aantal bezoekers van culturele evenementen.

Het merendeel (elf) van onze dertien voornemens op het gebied van cultuur verwachten we deze bestuursperiode nog te halen. Om écht toonaangevend te zijn heeft ons cultureel aanbod wel een extra impuls nodig. Daarom komen wij met vier bijstellingsvoorstellen voor de Leeuwarder culturele infrastructuur -Tryater, de Harmonie, Fair Pay, (jonge) makers- (Cultuurvisie B) en voor toonaangevende festivals en evenementen. Deze laatste hebben wij in drie verschillende voorstellen gesplitst.

3.5.2 Een van de toonaangevende steden in Nederland

Wij hebben bij de start van deze bestuursperiode extra geld vrijgemaakt voor cultuur. Zo kunnen de ambities uit onze Cultuurvisie 2021-2028 worden gerealiseerd (ambitieniveau B). We stellen de

Leeuwarder culturele infrastructuur in staat een toonaangevend cultureel aanbod te programmeren. We maken ruimte voor initiatieven die bijdragen aan een inclusieve samenleving (meedoen) [1], het stimuleren van nieuwe kansrijke initiatieven [2] en we dragen bij aan We the North [3]. We hebben inmiddels bijna alle ambities uit B kunnen realiseren. Voor de nog resterende bijdrage aan onze culturele infrastructuur [4] is aanvullend geld nodig.

De regeling talentontwikkeling hebben we volgens onze ambitie uitgebreid met ruimte voor aanvragen door (jonge) makers [5]. Het doel hiervan is om jonge kunstenaars langdurig aan Leeuwarden te verbinden. In de praktijk blijkt de regeling nu behoorlijk onder druk te staan door te veel aanvragen. Het budget is niet meer toereikend.

Het budget voor het ondersteunen en aantrekken van toonaangevende festivals en evenementen [6] is toereikend tot en met 2024. Ook op dit punt is bijstelling nodig op een aantal onderdelen.

3.5.3 Cultuur als motor voor maatschappelijke verandering

We zetten cultuur meer in om op een vernieuwende manier maatschappelijke vraagstukken op de agenda te zetten en te bespreken met onze inwoners [7]. Dat doen we tot nu toe bijvoorbeeld met activiteiten van het Generatiehuis en activiteiten op basis van de regeling Over de drempel. Het culturele veld heeft een routekaart voor meer inclusie en diversiteit opgesteld.

3.5.4 Cultuureducatie en talentontwikkeling

Talentontwikkeling is een belangrijk onderdeel van cultuureducatie. In 2024 breiden we cultuureducatie verder uit naar het voortgezet onderwijs en de voorschoolse educatie, zoals de kinderopvang [8]. Het stimuleren van talentontwikkeling door jeugdopleidingen goed vorm te geven [9], zit nog in het verschiep.

3.5.5 Cultuur als sociaal bindmiddel

Cultuur is een sociaal bindmiddel en zorgt voor sociale cohesie. We stimuleren het aanbod van cultuur in de wijken en dorpen van Leeuwarden [10]. Dat doen we tot nu toe bijvoorbeeld met activiteiten van het Generatiehuis. Amateurclubs kunnen voor concours en wedstrijden subsidie aanvragen via de regeling amateurkunst.

3.5.6 Behoud van het Fries en Liwwadders

We koesteren de meertaligheid in onze gemeente en stimuleren het gebruik van het Fries en het Liwwadders. We investeren in Unesco City of Literature [11]. Sinds januari 2024 hebben we een nieuwe stadsdichter van Leeuwarden [12]. In 2024 organiseren we de week van de Friese en Leeuwarder cultuur [13]. Hiervoor sluiten we zoveel mogelijk aan bij bestaande activiteiten en festiviteiten.

3.6 Thema 5: Een circulaire en concurrerende economie

3.6.1 Algemeen

Een duurzame, circulaire en concurrerende economie is veelomvattend en draagt bij aan de welvaart en het welzijn van onze inwoners. We richten ons op een economie die niet alleen nu, maar ook in de toekomst houdbaar is en die leidt tot werkgelegenheid en economische kansen. Belangrijke ankerpunten

bevinden zich in kennis en innovatie. Een sterke economie wordt ook gedragen door een sterke binnenstad, toerisme en een aantrekkelijk cultureel klimaat.

Gelet op het aantal banen, de bedrijvigheid en de hoeveelheid studenten die we weten te houden, gaat het best goed met de economie in Leeuwarden. Dat die op basis van onze inspanningen ook duurzaam en circulair is, moet de toekomst nog uitwijzen.

De verstedelijking neemt toe. Ook zien we meer, maar vooral ook andere verkeersbewegingen. We zetten daarom in op andere vervoersvormen. Hierbij leggen we meer nadruk op lopen, fietsen en het openbaar vervoer. Dat zien we bijvoorbeeld terug in het flink toegenomen aantal kilometers fietspad.

Voor dit thema zijn zeven opgaven en twintig voornemens afgesproken in het coalitieakkoord. Van deze voornemens verwachten wij een ruim deel (vijftien) te realiseren. Er zijn vijf voornemens die in deze bestuursperiode om bijsturing vragen.

3.6.2 Een circulaire economie en samenleving zonder afval in 2050

We koersen op het verminderen van de hoeveelheid restafval naar maximaal 30 kilogram per inwoner in 2030. Die streefdatum ligt ruim na deze bestuursperiode. We liggen op dit moment op koers om dit te gaan halen [1].

De gemeente Leeuwarden is op de kaart gezet als een gunstige vestigingsplaats voor circulaire bedrijven [2]. Daarnaast ondersteunen we bedrijven en kennisinstellingen actief om de omslag naar een circulaire economie te maken [3].

Als gemeente geven we het goede voorbeeld door zo maximaal mogelijk circulair in te kopen [4]. Dit zien we onder andere terug bij het uitschrijven van tenders en aanbestedingen, maar we zien het ook terug in de inkopen van facilitaire goederen. We zetten daarbij volop in om het gebruik van (nieuwe) materialen zoveel mogelijk te verminderen.

In 2023 is het nieuwe afvalbeleid van kracht geworden [5]. Met dit beleid zorgen we voor meer hergebruik van grondstoffen. Met deze grondstoffen maken we weer nieuwe producten en creëren we werkgelegenheid.

Zaken als energiezuinigheid, klimaatadaptatie en circulair en biobased bouwen zijn de nieuwe standaarden, die we in elke nieuwe gebiedsontwikkeling meenemen [6].

3.6.3 Innovatie door samenwerking

Samen met ondernemers, partners en kennisinstellingen werken we aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat [7]. De gewenste innovatie ontstaat door de inzet samen te brengen via de zes campussen.

We stimuleren dat bedrijven, opleidingen, kennisinstellingen en overheden samen optrekken bij innovaties voor grote maatschappelijke opgaven. Maar de daaronder liggende financiering valt voor een groot deel weg. Willen we het huidige niveau behouden, dan vraagt dat om bijsturing [8].

Wetsus is een belangrijk onderzoeksinstituut. Dit bevestigden zowel de gemeente als het Rijk. In deze bestuursperiode hebben we voor de eerste jaren financiering voor Wetsus geregeld. Het tweede deel van de bestuursperiode voorziet nog niet in financiering en dit vraagt dus om bijsturing [9].

3.6.4 Gezonde arbeidsmarkt

Voor een gezonde arbeidsmarkt wordt ingezet op goed werk. Het aangaan van duurzame relaties met bedrijven en hen stimuleren om vacatures open te stellen is met succes opgepakt [10]. Het is in toenemende mate belangrijk om studenten in de regio te houden [11]. Dit betreft naast jongeren uit de eigen regio ook internationale studenten. We zien dat het behouden van internationale studenten in het noorden veel lastiger is dan elders in het land. Dit vereist inzet.

Wij zijn druk bezig met het stimuleren van innovaties voor het verkleinen van de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt [12] en de subsidie voor werkvloerbegeleiding van kleine ondernemers, zodat zij mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een vak kunnen leren [13].

De samenwerking tussen Onderwijs, Economie en Arbeidsmarkt [14] loopt steeds beter. Daarom wordt dit niet meer via een programmastructuur opgepakt maar opgenomen in de reguliere lijnen.

3.6.5 Aantrekkelijke en toegankelijke binnenstad

Het is een veelomvattende opgave om onze binnenstad aantrekkelijk en toegankelijk te maken en te houden. Het uitvoeringsprogramma gaat over het toevoegen van groen (bomen), het klimaatadaptief maken, het stimuleren van ondernemerschap en het autoluw maken. Het uitvoeringsprogramma heeft een reikwijdte die de huidige bestuursperiode ver overstijgt. We liggen op schema om de doelen te kunnen halen.

Het uitvoeringsprogramma voor de binnenstad is aangeboden aan de raad en binnen de huidige mogelijkheden van de drie fondsen wordt gekoerst op vijf concrete projecten. Om voortgang te bieden aan de ontwikkeling van de binnenstad is dit thema heel belangrijk voor de volgende bestuursperiode.

De focus voor autoluw in deze bestuursperiode ligt vooral op herinrichten en handhaven van bestaande gebieden; twee elementen die cruciaal zijn in het kunnen halen van de feitelijke doelen van autoluw. In deze bestuursperiode bereiden we een verdere uitbreiding voor. Een hoogwaardige stallingsmogelijkheid (overdekt, gratis) voor fietsers is onmisbaar voor een binnenstad met een hoge verblijfskwaliteit en meer ruimte voor groen. [15].

3.6.6 Gezonde, duurzame en veilige mobiliteit

De manier waarop mensen zich verplaatsen is aan het veranderen. Dit heeft een directe relatie met de leefbaarheid in de dorpen en de stad. We zetten in op het fietsnetwerk, duurzame vormen van stadsdistributie en het verhogen van de verkeersveiligheid. Voor de mobiliteitshubs zien we noodzaak tot bijsturing. Daarnaast heeft zich een kans voorgedaan die nog niet was voorzien bij het formuleren van het coalitieakkoord. De inzet op het fietsnetwerk, waarbij wordt gefocust op doorlopende fietsroutes tussen de dorpen en de stad, ligt voor deze bestuursperiode op koers [16]. Dit geldt ook voor het verhogen van de verkeersveiligheid door onder andere het invoeren van de 30km-zones. Als het gaat om moderne stadsdistributie en bijvoorbeeld het opvangen van een deel van het autoverkeer aan de

randen van de stad, dan hebben we de noodzakelijke maatregelen in beeld. Maar hier is het wel nodig om in deze bestuursperiode bij te dragen aan het realiseren van een mobiliteitshub [17]. Het gaat hierbij specifiek om een mobiliteitshub in de nieuwe wijk de Fellingen. Hubs in Middelsee, maar ook in Spoordok en eventuele latere wijken vragen om een financieel gezonde exploitatie die niet zonder meer is af te leiden uit onze huidige werkwijze. Dit vraagt om een passende financiële strategie. Zowel wat betreft de aanleg als de exploitanten. Het leidt tot een fondsaanvraag.

Gedurende deze bestuursperiode doet zich ook een kans voor die nog niet was voorzien. Het gaat om het realiseren van een bewaakte (gratis) fietsenstalling. Het waarmaken van deze kans leidt ertoe dat we het toegenomen gebruik van e-bikes, speed pedelecs en de daarbij horende stallingsproblematiek kunnen oplossen. Deze kans hangt direct samen met het slagen van een autoluwe binnenstad (zie ook 2.6.5.) [18]. Ook deze kans leidt mogelijk tot een fondsaanvraag.

3.6.7 Snelle en frequente treinverbindingen

Het hebben van snelle en frequente treinverbindingen is een lang gekoesterde wens en kreeg daarom ook een plek in ons coalitieakkoord. Het realiseren van deze verbindingen is omvangrijker dan slechts deze bestuursperiode. We focussen op het oplossen van knelpunten en hebben alle activiteiten ondergebracht in het programma Spoorzone. Onder dit programma bevinden zich acht concrete projecten. Op dit moment speelt de planvoorbereiding van station Werpsterhoeke, spoor-aquaduct HRMK, Lelylijn, spoorlijn Leeuwarden-Groningen inclusief oversteekbaarheid (onder andere Schrans/Zuiderplein). Daarnaast speelt de planvoorbereiding voor het Spoordokgebied. De kosten voor de voorbereidingen hebben we niet voorzien in het coalitieakkoord. Voor de programma- en plankosten is alsnog dekking nodig [19].

3.6.8 Verbeteren van de waterrecreatie

Het gebruik van het gemeentelijk water neemt toe door toeristen, dagjesmensen en ondernemers. Voorbeelden hiervan zijn het water bij Grou, de verschillende vaarverbindingen van de dorpen naar de stad en de Prinsentuin. In deze bestuursperiode willen we met een visie duidelijkheid geven over het gebruik van het water, de gewenste verbindingsschakels voor het water zoals de Kletsefeart en de Oostelijke vaarroute en het bijpassende voorzieningenniveau. In deze bestuursperiode krijgen we die visie voor elkaar [20].

De startnotitie beleidskader water beslaat alle waterthema's en laat zien dat we de opgave breed opvatten. In 2024 wordt het beleidskader water opgeleverd. Op dit moment worden de logische vaarverbindingen tussen dorpen en vaarommetjes rond de dorpen geïdentificeerd, zo ook voor de Jorwerterfeart. Ook verschillende andere aspecten van (geïntensiveerd of veranderend) waterrecreatief gebruik -zoals de uitbreiding of seizoensverlenging havens, doorwerking op brugbediening, aanleg van meer voorzieningen, intensivering commerciële rondvaarten etcetera- zijn niet van de noodzakelijke investeringsmiddelen voorzien.

3.7 Thema 6: Samenwerking en organisatie

3.7.1 Algemeen

In ons coalitieakkoord staan negen opgaven en negentien concrete voornemens die gaan over samenwerking en de eigen organisatie. Op hoofdlijnen gaat dit over hoe wij samen met de Friese Mienskip, inwoners, ondernemers, organisaties en andere overheden onze (digitale) toekomst vormgeven. Met kernwaarden als zorgvuldigheid en veiligheid, inclusie en duurzaamheid, organiseren wij wat daarvoor nodig is. Als we kijken naar de opkomst bij de verkiezingen en cijfers over verbondenheid met de gemeente, dan lijkt de relatie en het contact tussen gemeente en samenleving licht te verslechteren.

We werken hard aan het verbeteren van de telefonische bereikbaarheid, het verduurzamen van de eigen organisatie en meer grip op samenwerking. Vooral de meer complexe en omvangrijke opgaven op het terrein van de publieke dienstverlening en onze digitale toekomst, vragen meer inzet dan bij aanvang van deze bestuursperiode was voorzien. Wij denken dat we het merendeel van onze oorspronkelijke ambities deze bestuursperiode kunnen waarmaken. Wel zien we, met het oog op het snelle tempo van digitalisering en de arbeidsmarkttekorten, de noodzaak om nog meer te investeren in onze digitale toekomst en in ons menselijk kapitaal.

Kortom, er zijn voor dit thema negen opgaven en negentien voornemens genoemd in het coalitieakkoord. Hier en daar is wat vertraging ontstaan. Van de negentien voornemens zijn er twee gerealiseerd en verwachten wij er nog tien deze bestuursperiode te kunnen realiseren (samen twaalf voornemens). De resterende zeven zijn alleen haalbaar na financiële bijstelling.

3.7.2 Een stevige positie in Noord-Nederland op nationaal en Europees niveau

Door deelname aan de Europa Agenda [1] is Leeuwarden zichtbaarder binnen Europa. We werken aan een bidbook voor European Youth Capital 2028. We doen mee met de ontwikkeling en uitvoering van diverse Europese projecten. Een groot deel van de uitvoering ligt op schema. De financiering hiervan is tot en met 2024 geregeld.

3.7.3 Grip op samenwerking

We werken inhoudelijk nauw samen met de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de Friese gemeenten. Steeds vaker werken we ook samen met andere besturen en met maatschappelijke organisaties. We zijn bezig de sturing, beheersing en verantwoording van samenwerkingsverbanden te verbeteren. In 2024 komt er een nieuw Kadernota Verbonden Partijen [2].

3.7.4 Participatie en democratische vernieuwing

Er gebeuren veel goede dingen in Leeuwarden door de inzet van veel betrokkenen. Toch vraagt de relatie tussen overheid en samenleving aandacht en onderhoud. In 2024 volgt een document waarin we de uitgangspunten voor die relatie schetsen en waarin is aangegeven hoe de gemeente Leeuwarden zich daarvoor in wil zetten [3]. Zowel dienstverlening, participatie als (nieuwe) democratie komen aan de orde.

3.7.5 Passende en persoonlijke dienstverlening

In 2024 starten we met een programma ter verbetering van onze dienstverlening. We maken met de zogeheten POK-middelen van het Rijk onze dienstverlening meer passend en persoonlijk. Daarbij is meer ruimte voor persoonlijk contact en maatwerk [4] mogelijk en maken we de toegang voor kwetsbare inwoners laagdrempeliger [5].

Tot nog toe hebben we vooral geïnvesteerd in eenvoudige aanvraagprocessen [6], betere (telefonische) bereikbaarheid [7] en informatie in begrijpelijke taal [8]. De telefonische bereikbaarheid staat sinds COVID-19 regelmatig onder druk. Net als het werkaanbod voor het beheer van de gemeentelijke website. De toename in gemeentelijke taken is hier mede oorzaak van. Met het beschikbare budget (€100.000 structureel) is een eerste aanzet tot verbetering gegeven. Voor verdere verbetering is op het punt van toegankelijke (web)informatie, telefonische en gebruiksvriendelijke dienstverlening meer inzet wenselijk en nodig.

3.7.6 Waarde(n)volle digitale toekomst

De digitalisering van de samenleving gaat in een hoog tempo, ook in Leeuwarden. Wij vinden data en technologie vooral waardevol voor onze inwoners als het bijdraagt aan het waarmaken van grote maatschappelijke opgaven [10]. Wat hierin haalbaar is, hebben we in kaart laten brengen.

Inwoners willen een betrouwbare en integere overheid. Met ons nieuwe beleid op het gebied van data-ethiek (gebaseerd op gedragen waarden), houden we grip op de impact van data en technologie op de samenleving [9].

In de huidige digitale wereld komen gegevenslekken en privacy-kwesties steeds vaker voor. Onze informatieveiligheid [11] moet op meer dan 100 onderdelen versterkt worden. Dat blijkt uit een analyse van de Baseline Informatieveiligheid. Cybersecurity gaat over het beschermen van data en netwerken tegen cyberaanvallen van buitenaf. Informatieveiligheid gaat vooral over bescherming tegen de risico's van datalekken, incorrecte informatie en storingen van binnenuit. Ook het op orde brengen en houden van de overige fundamenten van onze informatiehuishouding (data, technische infrastructuur, werkplekken, applicaties e.d.) staat behoorlijk onder druk. Dit komt door toenemende digitalisering. Door te faseren hebben we onze ambities op dit punt bijgesteld. Tegelijkertijd is investeren in de basis (brede datavoorziening, Digital Twin-omgeving, low-code ontwikkeling) noodzakelijk. Om grote opgaven beter te kunnen realiseren maar ook om een meer vernieuwende, transparante en draagvlak creërende overheid te worden. De beschikbare structurele €100.000 gaat helemaal op aan informatieveiligheid en licentiekosten voor de genoemde basis.

3.7.7 Verankering van duurzaamheid in de eigen gemeentelijke organisatie

Onze gemeentelijke organisatie wordt duurzamer. Steeds vaker geven we het goede voorbeeld [12]. Bijvoorbeeld door circulaire producten in te kopen en circulair aan te besteden. Ook liggen we op koers om van de twintig eigen gebouwen in 2025 Bijna Energie Neutrale Gebouwen (BENG) te maken [13]. Er is meer budget nodig om duurzaamheid blijvend te verankeren en een start te kunnen maken met een leerprogramma op het gebied van duurzaamheid voor onze medewerkers [14].

3.7.8 Aantrekkelijk werkgeverschap

De afgelopen tijd hebben meer mensen door vergrijzing onze organisatie verlaten. Met hen verdwijnt veel kennis en kunde. Het bleek lastig om functies in te vullen. We werken aan een aantrekkelijk pakket van arbeidsvoorwaarden om medewerkers aan te trekken en te houden [15]. Voor het bevorderen van inclusie en diversiteit in ons eigen personeelsbeleid [16], is extra capaciteit en budget wenselijk.

3.7.9 Financiële basis op orde

We hebben de financiële basis op orde weten te houden. Zoals voorgenomen, is de Kadernota Risicomanagement geactualiseerd [17].

In het coalitieakkoord van het kabinet Rutte IV is een nieuwe financieringssysteem (2026 e.v.) voor het Gemeentefonds aangekondigd. Daarin staat ook dat bij het uitwerken van de nieuwe financieringssysteem de mogelijkheid van een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Door de val van het kabinet zal duidelijkheid over de invoering van de nieuwe systeem [18] nog enige tijd op zich laten wachten.

3.7.10 Blijven investeren in de toekomst

We hebben € 40 miljoen ondergebracht in drie fondsen. Er is een afwegingskader vastgesteld voor een transparante en resultaatgerichte inzet van de fondsen [19]. Een deel van het geld is inmiddels bestemd en zetten we in voor Leeuwarden Oost, Arcadia en blockbusters, de binnenstad en de Grondbank.

4. Toelichting bijstellingsvoorstellen coalitieakkoord

4.1 Overzicht bijstellingsvoorstellen

In het vorige hoofdstuk beschreven we hoever we zijn met de uitvoering van het coalitieakkoord. Daarbij is al kort vooruitgeblikt op de doelen en voornemens die om bijstelling vragen. In dit hoofdstuk lichten we de bijstellingsvoorstellen verder toe.

In het hiernavolgende hoofdstuk 5 wordt de actuele financiële positie beschreven. Hieruit zal blijken dat de onderstaande bijstellingsvoorstellen niet allemaal in genoemde omvang kunnen worden meegenomen in de begroting 2025. In hoofdstuk 6 staat wat ons concrete voornemen wordt voor de begroting 2025 en wat hierbij onze afwegingen zijn.

Tabel 1 Overzicht bijstellingsvoorstellen (bedragen x € 1.000)

Overzicht bijstellingen (in gewenste omvang en financiering)					
	Totaal uitzettingen				
	2025	2026	2027	2028	waarvan structureel
Thema 1					
Biodiversiteit uitvoering	425	375	75	75	75
Biodiversiteit, verduurzaming 15.000 woningen	60	310	60	60	60
Vergroening	750	750			
Thema 2					
Visie gezondheidszorg	620	620	620		
Investeren in sport(beleid)	260	260	260	260	260
Investeren in sportvelden	147	117	117	117	117
Kansengelijkheid onderwijs	120	120	120	120	120
Mienskipsfonds	200	200			
Lokale Inclusie Agenda: diversiteit en laaggeletterdheid	150	150	150	150	150
Thema 3					
Ondermijning	600	600	600	600	600
Thema 4					
Cultuur ambitieniveau B	572	572	572	572	572
Capaciteit vergunningen/handhaving	330	330	330	330	330
Evenementen en festivals	230	230			
Citymarketing	250	250	150	150	150

Thema 5					
Stimuleren innovaties	250	250			
Studenten behouden	375	375			
Wetsus en watercampus	200	700	200	200	200
Spoorzone	450	450	450	450	
Waterrecreatie	250	250	250	250	250
Thema 6					
Uitvoering Europa Agenda	220	220	220	220	220
Verschillende en transparante contactmogelijkheden	205	205	205	205	205
Telefonische bereikbaarheid	131	131	131	131	131
Toegankelijke en eenvoudige informatievoorziening	82	82	82	82	82
Inzet data en technologie voor het (beter) realiseren van grote opgaven	286	462	462	462	462
Verduurzaming eigen organisatie (competenties)	150	150	150		
Diversiteit en inclusie	50	50			
Totaal	7.363	8.209	5.204	4.434	3.984

4.2 Toelichting bijstellingsvoorstellen

4.2.1 Thema 1: Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving

[Uitvoering biodiversiteit \(€ 75.000 structureel en € 350.000 en € 300.000 incidenteel\)](#)

In de afgelopen periode is veel aandacht geweest voor het belang van biodiversiteit. Daarvoor zijn ook middelen in het coalitieakkoord ter beschikking gesteld. We gaan nu inzetten op (fysieke) maatregelen en maken ons instrumentarium passend. Dit is gericht op het inzetten op kansen om habitats van soorten te verbeteren en daarmee de biodiversiteit te vergroten. Daarnaast richten we ons op een betere verbinding van leefgebieden. Met name in de Leeuwarder ecologische structuur kunnen we een viertal knelpunten oplossen. Ook willen wij een monitoringsysteem opzetten om te kunnen volgen of de inspanningen die we doen echt bijdragen aan de doelstelling.

[Biodiversiteit, verduurzaming 15.000 woningen \(€ 60.000 structureel en € 250.000 incidenteel\)](#)

We willen de huidige beleidsinzet op biodiversiteit intensiveren om aan de wet natuurbescherming te kunnen voldoen. Het is belangrijk dat we als gemeente onderzoek doen naar de gebouwgebonden soort. Op deze manier -inclusief compenserende maatregelen- kunnen we bij renovatie en verduurzaming van panden voldoen aan de wet natuurbescherming. We zetten in op het soortenmanagementplan. Hiervoor zijn voor de borging structurele middelen nodig, en voor compenserende maatregelen incidentele middelen.

[Vergroening \(2 x € 750.000 incidenteel\)](#)

Het thema vergroening wordt maatschappelijk steeds belangrijker. Groen draagt bij aan de gezondheid, een prettige leefomgeving en is ook één van de pijlers in de omgevingsvisie. Op het onderwerp vergroening zijn de nodige ambities en doelen beschreven die in 2035 bereikt moeten worden. We

zetten nu in op 3 grote binnenstadprojecten en het vervangen van zieke bomen. Om de ambities voor 2035 te bereiken, willen we inzetten op een intensivering. De middelen vanuit het coalitieakkoord richten zich nu op binnenstadprojecten en zieke bomen en leiden nog niet tot de gewenste investering om daadwerkelijke te vergroenen. Met deze gewenste bijstelling zetten we in op de verdere vergroen-ambities om het doel in 2035 te halen.

4.2.2 Thema 2: Een sterke samenleving met kansen voor iedereen

Visie gezondheidszorg (3 x € 620.000 incidenteel)

Het is wettelijk verplicht om gezondheidsbeleid te hebben en uit te voeren. De huidige trends en ontwikkelingen vragen om een bredere visie op gezondheid. In het nieuwe gezondheidsbeleid (maart 2024) hebben we, naast de lichamelijke gezondheid (onder andere overgewicht), ook aandacht voor mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen en dagelijks functioneren. Deze brede blik op gezondheid wordt 'positieve gezondheid' genoemd. Voor het gezondheidsbeleid willen we inzetten op het verkleinen van gezondheidsachterstanden, mentale gezondheid, een gezonde sociale en fysieke leefomgeving en gezond ouder worden. Met de gewenste middelen willen wij inzetten op extra capaciteit en het uitvoeren van diverse interventies. Zoals inzet op gezondheid bij kinderen, waaronder opgroeien in een kansrijke omgeving, rookvrije generatie en gezonder gewicht.

Investeren in sportbeleid (€ 260.000 structureel)

Het maatschappelijk belang van sport en de relatie met gezond blijven krijgt steeds meer aandacht. Dit vraagt om veel contact met sportverenigingen en ook bv SPORT om dit vervolgens in actueel sportbeleid te vertalen. Daarvoor zijn in het coalitieakkoord structurele middelen beschikbaar gesteld. Extra investeren in sport betekent ook dat er meer inzet op beleid nodig is. Bovendien vraagt het contractbeheer van onze samenwerkingspartner (bv SPORT) meer tijd en inzet. Daar is in het coalitieakkoord niet in voorzien. Deze capaciteit is gewenst om verder te kunnen inzetten op sport(beleid).

Investeren in sportvelden (€ 117.500 structureel en eenmalig € 30.000 incidenteel)

De leefomgeving van mensen heeft een directe invloed op hun sport- en beweeggedrag. Hoe meer deze uitnodigt tot bewegen, hoe meer mensen ook gaan bewegen. We willen daarom de nodige aandacht besteden aan onze gemeentelijke sportaccommodaties. Om die toegankelijk te houden voor iedereen en om een deel van de capaciteitsproblemen op te lossen. Met het aanleggen van extra verlichting op sportvelden waar de druk het hoogst is, zorgen we ervoor dat die velden ook in de avonduren gebruikt kunnen worden. Het gaat om zeven velden in totaal. Deze bijstelling ziet ook op het uitbreiden van de sportvelden op sportpark Nylân en sportpark Kalverdijkje. De middelen uit het coalitieakkoord zijn niet toereikend om de veldcapaciteit te verhogen. Ook kan met deze bijstelling tegemoet worden gekomen aan de behoefte van SC Cambuur.

Kansengelijkheid onderwijs (€ 120.000 structureel)

De methodiek School als vindplaats is gericht op vroegtijdige signalering en vroegtijdige aanpak, het terugdringen van verzuim en uitval en het voorkomen van tweedelijnszorg. Uit onderzoek blijkt dat het jeugdhulpgebruik in de afgelopen vijf jaar minder hard steeg op scholen waar School als Vindplaats actief is, dan op andere middelbare scholen in Leeuwarden. School als Vindplaats is in het Voortgezet Onderwijs op basis van het jeugdzorggebruik uitgebreid met vier locaties. Dit gebeurde in 2023 en 2024

met middelen die naar aanleiding van het coalitieakkoord/lijst vergeten posten beschikbaar zijn gesteld. De inzet op deze vier scholen willen we structureel maken.

Mienskipsfonds (2 x € 200.000 incidenteel)

Het Mienskipsfonds van de gemeente Leeuwarden laat zien dat het werken met en voor inwoners van belang is voor gemeenschapsvorming. Door het Mienskipsfonds gesteunde initiatieven van inwoners, dragen bij aan het vergroten van de leefbaarheid in wijken en dorpen. Na 2024 is er geen financiering meer voor het Mienskipsfonds. We willen het Mienskipsfonds voor de rest van de bestuursperiode op hetzelfde niveau brengen als in 2023 en 2024.

Lokale inclusie Agenda, diversiteit en laaggeletterdheid (€ 150.000 structureel)

In het coalitieakkoord hebben we uitgesproken dat we willen dat iedereen, hoe verschillend we ook zijn en met welke beperkingen en uitdagingen we ook kampen, volwaardig onderdeel kan en mag zijn van de Leeuwarder samenleving (inclusie). Daarvoor moeten we investeren in de ontplooiing van het individu. Aan de andere kant zorgen we voor de juiste randvoorwaarden zodat iedereen ook echt mee kan doen en zich geaccepteerd voelt. Diversiteit gaat over acceptatie, gelijke kansen bieden, bewustwording en over de mix van verschillen tussen mensen in onze samenleving.

We willen meer capaciteit en activiteiten inzetten op bewustwording van inclusie en diversiteit. Zoals op laaggeletterdheid voor het aanleren van basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving en op het uitvoeringsprogramma diversiteit (bijeenkomsten, tentoonstellingen e.d.)

4.2.3 Thema 3: Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving

Ondermijning (€ 600.000 structureel)

De aanpak van ondermijning is één van onze speerpunten. In het coalitieakkoord is budget beschikbaar gesteld voor veiligheid, om extra in te zetten op verschillende onderwerpen – waaronder de ondermijningsaanpak. In de Veiligheidsagenda 2023-2026 (en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma) is het integrale veiligheidsbeleid verder uitgewerkt. Dit gebeurde op basis van de bestaande middelen en formatie. Het afgelopen jaar is onze informatiepositie verbeterd door het rapport “Leeuwarder Ondermijning, Een bestuurskundig-criminologische analyse” en, in het kielzog daarvan, de resultaten van het rioolwateronderzoek. De ontwrichtende werking van ondermijnende criminaliteit op onze samenleving is groot. Groter dan bij aanvang van deze bestuursperiode was voorzien. Daar komt uit naar voren dat onze huidige inzet niet volstaat. De urgentie van een effectieve, integrale aanpak van ondermijning is duidelijk en daarvoor moeten we onze inzet intensiveren. Het ondermijningsrapport geeft daar vier gerichte aanbevelingen voor.

De aanpak van ondermijning is een zaak van de lange adem en vraagt inzet vanuit de hele organisatie. We maakten een plan van aanpak dat daarin voorziet, en waarin we alle aanbevelingen uit het ondermijningsrapport meenemen. Om dit plan effectief uit te voeren is extra capaciteit nodig. Voor 2024 is extra incidenteel budget vrijgemaakt, maar ook daarna is extra budget nodig om een effectieve, integrale ondermijningsaanpak blijvend uit te kunnen voeren.

4.2.4 Thema 4: Toonaangevend in cultuur en evenementen

[Cultuurvisie \(€ 572.000 structureel\)](#)

Leeuwarden wil één van de toonaangevende steden in Nederland zijn. We onderscheiden ons met een cultureel aanbod dat regionaal, nationaal en internationaal opvalt. Daarvoor is meer nodig dan het huidige ambitieniveau. Daarom hebben we extra geld vrijgemaakt in het coalitieakkoord voor cultuur, om ambities uit onze Cultuurvisie 2021-2028 te kunnen waarmaken. Naast een gezonde basis (culturele basisinfrastructuur op orde), maken we ook ruimte voor (jonge) makers, initiatieven die bijdragen aan een inclusieve samenleving (meedoen), kwalitatief hoogstaande producties waarin talentontwikkeling een rol speelt en voor grote publieksevenementen. Dit laatste doen we samen met Arcadia. Het merendeel van de ambities uit het ambitieniveau B uit de Cultuurvisie is gerealiseerd, maar niet alles. Hiervoor is nog een extra budget nodig.

[Vergunningen en Handhaving \(€ 330.000 structureel\)](#)

Er is tot en met 2024 incidenteel budget beschikbaar gesteld voor verdere operationele ondersteuning en uitvoering van evenementen. Dit wordt ingezet voor aanvullende capaciteit om evenementen correct en afgewogen te vergunnen, controleren en te begeleiden. Bovendien is, vanwege grotere complexiteit en juridificering, meer capaciteit nodig om te zorgen voor adequate vergunningverlening. Daarom wordt extra geïnvesteerd op vergunningverlening en handhaving.

[Grote festivals en evenementen \(2 x € 230.000 incidenteel\)](#)

De afgelopen jaren is ingezet op cultuur, toerisme, evenementen en marketing met de beschikbare middelen uit het coalitieakkoord. Dit willen we de komende jaren verder uitbouwen, maar wel op een duurzame manier. We investeren daarom in een kwalitatief goed aanbod van cultuur en evenementen, ook na 2024. We zetten onze inzet op de acquisitie en inkoop van eenmalige festivals en evenementen zoals SPARK, Theater Tol en Cie Carabosse voort. Tenslotte stellen we extra budget beschikbaar om met stijgende kosten in de evenementenbranche alsnog een vergelijkbaar programma in te kunnen kopen.

[Citymarketing \(€ 150.000 structureel en 2 x € 100.000 incidenteel\)](#)

Leeuwarden heeft bezoekers veel te bieden. De afgelopen jaren is daarom ingezet op cultuur, toerisme, evenementen en marketing. Uitbouwen hiervan moet op een duurzame manier waarbij gezorgd wordt voor een kwalitatief goed aanbod van cultuur en evenementen. Hierbij is marketing van Visit Leeuwarden een onmisbaar onderdeel. We zetten in op een digitaal en fysiek aanbod voor het vermarkten van het aanbod van cultuur en evenementen.

4.2.5 Thema 5: Een circulaire en concurrerende economie

[Stimuleren innovaties \(2 x € 250.000 incidenteel\)](#)

In Leeuwarden wordt volop geïnnoveerd door tal van bedrijven en instellingen. In het coalitieakkoord zijn middelen opgenomen voor innovatie. Daarmee stimuleren we dat bedrijven, opleidingen, kennisinstellingen en overheden samen optrekken bij innovaties voor grote maatschappelijke opgaven. Voor het behoud van innovatie op het huidige niveau (mede door de inflatiemiddelen) zijn vanaf 2025 aanvullende middelen nodig.

Studenten behouden (2 x € 375.000 incidenteel)

Het behouden van jongeren (studenten) is in toenemende mate belangrijk voor het behoud van de brede welvaart in de regio. De demografische trends in Fryslân laten de komende jaren een dubbele ontgroening (krimpemde beroepsbevolking en krimpemde studentenaantallen) en de groeiende trek naar de randstad (braindrain) zien. Door te investeren in onder andere (de activiteiten van) Leeuwarden Student City (LSC) (denk onder meer aan LEIP! Introductiefestival en -week of het jaarlijkse studentenvoetbaltoernooi) hopen we Leeuwarden als studentenstad steviger neer te zetten, zodat studenten geen reden zien om Leeuwarden te verlaten na hun studie. De huidige middelen zijn tijdelijk. Met deze bijstelling willen we doorgaan met de activiteiten in 2025 en 2026.

Wetsus en watercampus (€ 200.000 structureel en € 500.000 incidenteel)

De Watercampus, met onderzoeksinstituut Wetsus, maakt Leeuwarden een wereldspeler op het gebied van water en watertechnologie. Leeuwarden is aantrekkelijk voor bedrijven en academici op dit expertgebied. Bovendien is Wetsus een belangrijke aanjager van duurzame ontwikkeling en werkgelegenheid. Voor een duurzame toekomst voor Wetsus wordt de lobby richting Den Haag voortgezet voor structurele financiering. Het doel is het behoud van Wetsus en ondersteuning van de Watercampus zonder regionale middelen. We houden vast aan de ingezette richting voor de Watercampus en Wetsus. In het coalitieakkoord zijn middelen voor de Watercampus en Wetsus opgenomen. Maar wel tot halverwege de huidige coalitieperiode. Met dit voorstel willen we de bijdrage aan de watercampus structureel maken, en de bijdrage Wetsus tot het einde van de bestuursperiode.

Spoorzone (4 x € 450.000 incidenteel)

Met Spoorzone realiseren we een aantal doelen vanuit coalitieakkoord. Daarom willen we extra investeren in capaciteit op het programma om de samenhang van de projecten in de Spoorzone te versterken. Dit komt voort uit het besef en de overtuiging dat ruimtelijke ontwikkelingen elkaar doorgaans versterken en positief kunnen prikkelen en voeden. Leeuwarden heeft een grote ambitie voor de toekomst, binnen de ruimtelijke context van een al even ambitieuze provincie. Omdat stedelijke en provinciale opgaven op het gebied van economie, sociale cohesie en cultuur stevig in elkaar grijpen, is een integrale stedelijke en regionale ontwikkeling logisch. Daarnaast willen we met extra inzet ruimte geven om nieuwe ontwikkelingen en kansen te onderzoeken en initiatieven te ondernemen die kunnen leiden tot concrete projecten. Denk aan inzet voor de Lelylijn, de realisatie station Werpsterhoeke, studie naar de spoorverbinding Leeuwarden-Groningen en verbeteringen voor oversteken.

Waterrecreatie (€ 250.000 structureel)

De inspanning die nodig is voor waterrecreatie is omvangrijk en breder dan de opgave in het coalitieakkoord. Vanuit deze brede opgave is het ook duidelijk dat er investeringen nodig zijn om effecten in de openbare ruimte voor elkaar te krijgen. Het gaat hier om bijvoorbeeld de seizoensverlenging voor havens, daarmee ook langere inzet op de brugbediening, het aanleggen van voorzieningen en het uitbreiden van mogelijkheden voor commerciële rondvaart. Maar het gaat ook om het herstellen van de 'ommetjes' rond de dorpen. Investerings in het waternetwerk en de bijbehorende voorzieningen zijn nog niet voorzien.

4.2.6 Thema 6: Samenwerking en organisatie

[Uitvoering Europa Agenda \(€ 220.000 structureel\)](#)

Met deze bijstelling gaan we door met onze cofinanciering van het EuropaPact Fryslân (EPF) en de Europa Agenda in 2025 en 2026. Het EPF ondersteunt de gemeente financieel en inhoudelijk met Europese projectontwikkeling. Daarnaast heeft het de functie van Europese helpdesk voor andere partijen uit de gemeente die eerder naar ons keken voor ondersteuning bij Europese projectontwikkeling. Hierdoor is Leeuwarden Europees zichtbaar en kunnen Leeuwarder projecten zoals circulair Spoordok en de renovatie van Leeuwarden Oost gefinancierd worden met Europese subsidiegeld. De huidige inzet kent een aanzienlijk rendement: in 2023 is er ongeveer €1,3 miljoen aan Europese subsidie door Leeuwarden geworven.

[Verschillende en transparante contactmogelijkheden \(€ 205.000 structureel\)](#)

Samen met een aantal pilotgemeenten en VNG-Realisatie bouwt de gemeente sinds 2023 aan een oplossing die passende dienstverlening technisch mogelijk maakt. Door deze technische realisatie kunnen inwoners via elk kanaal (balie, telefoon, Whatsapp, etc.) dezelfde passende, persoonlijke en kwalitatief goede dienstverlening ervaren. De efficiëntie van onze afhandelprocessen neemt er ook door toe. Voor de technische haalbaarheid trekken we nog meer budget uit. We geven voorrang aan twee bouwstenen die absoluut onmisbaar en urgent zijn, namelijk: integraal klantbeeld/koppeling bronsystemen en modernisering van MijnLeeuwarden. Dit zorgt ervoor dat er minder overbodige klantcontacten zijn. Andere, minder urgente bouwstenen kunnen na deze bestuursperiode worden opgevoerd. Dit zijn: kanaalregie en kanaalsturing. Dat gaat bijvoorbeeld over het gelijktijdig bijwerken van informatie op alle kanalen en de manier waarop de klant zo goed mogelijk naar het juiste kanaal wordt geleid.

[Telefonische bereikbaarheid \(€ 131.000 structureel\)](#)

Inwoners willen heel graag telefonisch contact met de gemeente hebben. De complexiteit van de problemen van inwoners neemt toe. Daarnaast hebben we te maken met de gevolgen van grote gebeurtenissen zoals de Oekraïne-oorlog en energiecrisis, en steeds meer wet- en regelgeving. De telefonische bereikbaarheid staat hierdoor regelmatig onder druk. Met extra tijdelijke personele capaciteit werd de bereikbaarheid eind 2023 en begin 2024 verbeterd. Het is noodzakelijk om de komende periode blijvend te investeren in snelle en hoge kwaliteit van de afhandeling van telefoontjes. We willen hier langdurig extra formatie voor beschikbaar stellen.

[Toegankelijke en eenvoudige informatietoegang \(€ 82.000 structureel\)](#)

Elke inwoner of ondernemer die contact wil met de gemeente kan kiezen uit verschillende opties. Denk aan traditionele contactkanalen als balie en telefonie, maar ook aan mail, Whatsapp, chat of sociale media. De informatie via die contactkanalen moet begrijpelijk en up-to-date zijn, maar ook voor iedereen toegankelijk zijn. De hoeveelheid informatie is de laatste jaren enorm toegenomen. Vooral door de stijging van het aantal overheidsstaken. Ook de (toegankelijkheids)richtlijnen voor overheidswebsites namen toe. We vinden de kwaliteit en toegankelijkheid van onze informatie zo belangrijk, dat we langdurig nog meer extra formatie willen vrijmaken voor het beheer van informatie op onze website, MijnLeeuwarden en de kennisbank met alle klantvragen.

Inzet data en technologie voor het (beter) realiseren van grote opgaven (€ 462.000 structureel)

De afgelopen tijd is onderzocht hoe data en technologie kunnen bijdragen aan grote opgaven waar de gemeente voor staat. We zien allereerst synergievoordelen op het terrein van wonen en energie. Daarom willen we de komende tijd een aantal technische basisblokken realiseren: een brede datavoorziening, Digital Twin-omgeving (3D) en low-code ontwikkeling. Hiermee kunnen we vraagstukken met data inzichtelijk maken, oplossingen en scenario's vooraf doorrekenen en faalkosten voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan het visualiseren van hittestress en de effecten van temperatuurstijging. In een Digital Twin-omgeving wordt zichtbaar welke plekken in de gemeente 'kritiek' worden.

Aansluitend kunnen we in dezelfde omgeving gewenste maatregelen doorrekenen en visualiseren: wat is bijvoorbeeld het effect van het plaatsen van 2000 extra bomen? We zien de basisblokken als een randvoorwaardelijke investering in het transparant en begrijpelijke maken van complexe maatschappelijke opgaven, maar ook in de realisatie ervan. De fondsenaanvraag over hetzelfde onderwerp is aanvullend noodzakelijk.

Verduurzaming eigen organisatie (3 x € 150.000 incidenteel)

We geven zelf zoveel mogelijk het goede voorbeeld in verduurzaming. We willen nog meer geld vrijmaken voor concrete maatregelen om in 2030 een emissievrije, circulaire en adaptieve organisatie te zijn. We deden inmiddels zelf ervaring op met het circulair verbouwen van de eerste verdieping van het Carré in het gemeentehuis. Het is nodig om de verduurzaming ook steviger in de eigen organisatie neer te zetten door te investeren op kennis, vaardigheden en competenties.

Diversiteit en inclusie (2 x € 50.000 incidenteel)

We vinden inclusie en diversiteit van groot belang, ook in ons personeelsbeleid. Diversiteit is een voorwaarde om een effectieve, herkenbare en toegankelijke overheid te zijn. Er is een Uitvoeringsprogramma Diversiteit opgesteld om de kansengelijkheid in de gemeente Leeuwarden te bevorderen. In dit Uitvoeringsprogramma staan ook activiteiten en doelstellingen voor de eigen organisatie.

5. Actuele financiële situatie

5.1 Financiële positie

In dit hoofdstuk wordt de voorlopige stand van de financiële positie van de gemeente Leeuwarden op grond van ongewijzigd beleid beschreven en de belangrijkste ontwikkelingen die hierop van invloed zijn. In bijlage 2 staat een gedetailleerde uitleg van deze financiële positie.

De actualisatie van de financiële positie leidt ertoe dat de jaarschijf 2028 met een overschot van € 2,2 miljoen sluit. Door verschillende actuele ontwikkelingen is de laagste stand van de algemene reserve (AR) in 2027 € 20,6 miljoen. Dit is exclusief de voorstellen van deze MTR.

Het voorliggende financieel perspectief is een momentopname en verandert nog in aanloop naar de vaststelling van de programmabegroting 2025. De belangrijkste actualisatie is de doorrekening van de meicirculaire.

5.1.1 Financieel perspectief

Tabel 2 Verloop financiële positie over de jaren t/m 2028 (bedragen x € 1.000)

Financieel perspectief/ voorjaar	2024	2025	2026	2027	2028	Totaal
Voorgaand jaar		7.711	8.042	-5.512	-3.340	
1. Startpositie begroting 2024	9.244	14.332	-18.340	-5.122		114
2. Gemeentefonds	10.228	-3.735	-994	6.524	4.110	16.133
3. Loon- en prijsontwikkeling		-1.339				-1.339
4. A Ontwikkelingen sectoren structureel	-9.608	-11.040	5.740	770	1.471	-12.667
5. B Ontwikkelingen sectoren incidenteel	-2.153	2.113	40			-
Totaal saldo bijgesteld perspectief	7.711	8.042	-5.512	-3.340	2.241	2.241

[Loon- en prijscompensatie \(inflatie\)](#)

Een belangrijk onderdeel bij het opstellen van de financiële positie zijn de loon- en prijsontwikkelingen. In de financiële positie wordt op onderstaande manier rekening gehouden met inflatie.

Tabel 3 Inflatie

	2024	2025	2026	2027	2028
Loonontwikkelingen	6,00%	5,80%	4,70%	2,80%	2,40%
Prijsontwikkelingen	2,50%	1,75%	1,95%	2,80%	2,40%

Ontwikkelingen

De uitkomst van het onderzoek van de mee- en tegenvallers is dat er op dit moment voor de hele beleidsplanperiode sprake is van een uitzetting van € 12,7 miljoen structureel. In onderstaande tabel is dit uitgesplitst.

Tabel 4 Ontwikkelingen (bedragen x € 1.000)

Ontwikkeling structureel	2024	2025	2026	2027	2028	Totaal
A. Kaderbrief Veiligheidsregio	-990	-985	-220	-178	-757	-3.130
B. Omslagrente en nieuwe BBV voorschriften		-1.022	-180	-93	-48	-1.343
C. Kapitaallasten vervangingsinvesteringen	-341	-656	56	-82	-505	-1.528
D. Energielasten openbare ruimte en panden	-1.600					-1.600
E. Stelposten areaal groen, grijs en blauw	72	-249	-216	-81	-622	-1.096
F. Wmo	-1.165	-420				-1.585
G. Buig	1.448	-7.126	5.678			-
H. Wsw	970	-20	-50	-50		850
I. Beschut Werk	-25	-200	-310	-370		-905
J. Specialistische Jeugdhulp	-6.500	1.000	1.000	2.000	2.500	-
K. Diverse uitzettingen en inkrimpingen	-1.477	-1.362	-18	-376	903	-2.330
Totaal ontwikkeling	-9.608	-11.040	5.740	770	1.471	-12.667

Voor een verdere toelichting van de posten verwijzen we naar bijlage 2.

5.1.2 Stand algemene reserve

Ook de ontwikkeling van de AR is bijgesteld op basis van de laatste inzichten. Daarom wordt de stand van de AR voor het jaar 2024 geschat op € 25,5 miljoen. De laagste stand van de AR bedraagt € 20,6 miljoen in 2027. Daarbij is nog geen rekening gehouden met het rekeningsaldo 2023.

Tabel 5 Ontwikkelingen algemene reserve (bedragen x € 1.000)

Ontwikkeling algemene reserve	2024	2025	2026	2027	2028
Begroting 2024	25.447	49.109	50.124	50.324	50.410
Voorlopige nieuwe stand	25.491	33.619	23.886	20.633	22.960
Mutaties	44	-15.490	-26.238	-29.691	-27.450

Begrotingsoverschotten of –tekorten worden gestort of onttrokken aan de AR. Nu de jaarlijkse begrotingsuitkomsten naar beneden zijn bijgesteld, worden er duidelijk minder middelen in de AR gestort. Dit verklaart de lagere AR in 2025 en verder.

5.1.3 Onzekere tijden en voorlopige conclusies

Hoewel de gemeente Leeuwarden financieel gezond is, zijn het onzekere tijden. Aan de ene kant komt dit door stijgende rente, hoge inflatie en een krappe arbeidsmarkt. Aan de andere kant zijn gemeenten nog altijd verwickeld in belangrijke discussies met de Rijksoverheid over de financiële positie van gemeenten. Denk hierbij aan de opschalingskorting, de daling van de accressen en de normeringssystematiek, de jeugdzorg, het gemeentelijk belastinggebied en nog veel meer. Dat geldt nu vooral in aanloop naar de formatie van een nieuw kabinet. Bovendien is het de vraag hoe zwaar het nieuwe kabinet in zal zetten op ombuigingen. “Niet alles kan, er zijn scherpe keuzes nodig”, aldus het

Centraal Planbureau (CPB) in het Centraal Economisch Plan (CEP 2024). Bij ongewijzigd beleid loopt het overheidstekort flink op en wordt op termijn de Europese begrotingsnorm van 3% ruim overschreden. De koerscorrectie die de Studiegroep Begrotingsruimte vorig jaar adviseerde om landelijk € 17 miljard om te buigen, blijft nog steeds actueel volgens het CPB. Daarom gaan we nu terughoudend en behoedzaam om met de nu beschikbare middelen.

De laagste stand van de AR is ruim € 20,6 miljoen in 2027 (exclusief rekeningresultaat 2023, zie tabel 5). Dat is een overschot van € 5,6 miljoen vergeleken met de vastgestelde minimumgrens van € 15 miljoen. Bij de huidige stand van de AR wordt een belangrijke kanttekening geplaatst. De veronderstelde eindstanden van de AR moeten in de komende jaren nog worden gehaald. Vanuit het realisatieprincipe (voordelen pas gaan besteden nadat ze daadwerkelijk zijn gerealiseerd) en de egalisatiefunctie van de AR (het vereffenen van de jaarlijkse begrotingsresultaten) wordt volledige aanwending van deze toekomstige middelen sterk ontraden. De AR is namelijk kwetsbaar voor mutaties van de begrotingssaldi.

[Rekeningresultaat 2023](#)

Naast de financiële positie is een inschatting gemaakt van het rekeningresultaat 2023. Op het moment van schrijven van deze MTR komt het rekeningresultaat uit op ongeveer € 9,6 miljoen. Aandachtspunt hierbij is dat op het moment van schrijven van deze MTR het rekeningresultaat nog niet definitief is en de accountantscontrole nog moet plaatsvinden.

[Specifieke onderwerpen vanuit de financiële positie](#)

Bv SPORT

Er is een mismatch tussen de benodigde middelen voor sport en de beschikbare middelen in de gemeentelijke begroting (na toekenning van de extra middelen in het coalitieakkoord). Het verschil komt door de fors toegenomen energielasten en stijging van loonsommen. De stijging van loonsommen wordt bepaald door de cao waar de gemeente geen invloed op heeft. De omvang van het verschil tussen wat nodig en beschikbaar is bedraagt zonder bijsturing € 1 miljoen structureel. Voor 2024 is dit als onontkoombare post verwerkt in de financiële positie. Daarmee kan de bv SPORT in 2024 onder dezelfde voorwaarden haar dienstverlening uitvoeren.

Voor de langere termijn is een politieke afweging nodig. Deze afweging is of de gemeentelijke begroting structureel uitzetten, of de opdracht aan de bv SPORT aanpassen. Dit laatste houdt in dat het dienstverleningsniveau lager wordt en mogelijk voorzieningen moeten worden beëindigd. Voor de zekerheid is in de financiële positie rekening gehouden met een extra budget van € 500.000 voor de periode vanaf 2025. Er wordt aan gewerkt om keuzes voor te leggen. Het streven is om deze keuzes vóór de zomer voor te leggen aan de raad.

Jeugd

In 2022 en 2023 zijn de jeugdzorgkosten enorm gestegen. De stijging leidde tot een verwacht tekort op de jeugdzorgkosten van € 6,5 miljoen in 2024. De jaarlijkse kostenstijgingen moeten doorbroken worden. In onze brief van 5 maart 2024 gaven wij financiële toelichting en duiding op de tekorten jeugdhulpbudget. We moeten als gemeente zelf ingrijpen, maar zijn daarbij ook afhankelijk van landelijke en regionale ontwikkelingen.

Om het tekort van € 6,5 miljoen op te kunnen vangen zijn structurele maatregelen nodig. Die worden de komende tijd uitgewerkt. Deze maatregelen moeten ervoor zorgen dat we in 2028 € 6,5 miljoen structureel minder uitgeven, binnen het totale beleidsterrein van Jeugd. In 2025 willen we € 1 miljoen structureel ombuigen, in 2026 ook € 1 miljoen structureel, in 2027 een bedrag van structureel € 2 miljoen en tenslotte in 2028 nogmaals € 2,5 miljoen structureel. Dit is verwerkt in de financiële positie.

Financiële lijn voor de financiële basis op orde (houden)

Zoals hierboven beschreven is het belangrijk om rekening te houden met financiële onzekerheden. In het coalitieakkoord staat dat de financiële basis op orde moet zijn én blijven. Daarom vinden wij het verstandig om een structurele ruimte van minimaal € 1,5 miljoen en een AR van minimaal € 20 miljoen te reserveren voor eventuele financiële onzekerheden. We vinden slechts een beperkte besteding van € 750.000 structureel en naar schatting € 9,6 miljoen aan rekeningresultaat verantwoord. Dit hebben wij verwerkt in het voorstel in hoofdstuk 6.

5.2 Ruimte scheppende maatregelen

De omvang van alle bijstellingsvoorstellen beschreven in hoofdstuk 4 is groter dan de huidige financiële positie toelaat. Om meer mogelijk te maken deden wij een inventarisatie van ruimte scheppende maatregelen. Bij die inventarisatie keken we naar het verhogen van de baten en naar het verlagen van de lasten.

Hieronder worden de ruimte scheppende maatregelen toegelicht en wordt aangegeven welke maatregelen zijn verwerkt in het voorstel in hoofdstuk 6.

5.2.1 Verhoging opbrengsten

In tabel 6 staan de mogelijkheden voor het verhogen van de opbrengsten.

Tabel 6 Verhogen opbrengsten (bedragen in €)

Verhoging OZB woningen met 1%*	€ 180.000
Verhogen toeristenbelasting van € 1,65 tot € 2,00	€ 150.000
Verhogen hondenbelasting met 10%	€ 64.000
Verhogen baten havengelden	€ 123.000

** De OZB-tarieven kunnen ook met een hoger percentage worden verhoogd. Als de tarieven worden verhoogd zodat de woonlasten gelijk zijn aan het Friese gemiddelde, bedragen de extra opbrengsten ongeveer € 5 miljoen. Bij een stijging tot het Nederlandse gemiddelde bedraagt de extra opbrengst € 10 miljoen.*

Uit een analyse van de havengelden blijkt dat een bedrag van ongeveer € 123.000 aan extra baten gerealiseerd is vergeleken met de begroting. Voor dit bedrag kan de begroting worden aangepast zonder dat een tariefsverhoging nodig is.

Daarnaast is ook gekeken naar de overige heffingen. Hiervoor geldt dat deze heffingen niet meer dan kostendekkend mogen zijn. Er is onder andere gekeken naar de rioolheffing, afvalstoffenheffing en overige leges. Uit de analyse bleek dat verhoging van de baten voor deze posten niet voor de hand ligt.

5.2.2 Verlagen lasten

Er zijn verschillende mogelijkheden onderzocht om de lasten te verlagen. Daarbij is, gezien het karakter van de MTR en de stand van de financiële positie, gekeken naar lastenverlagingen die geen gevolgen hebben voor de dienstverlening van de burgers en/of het voorzieningenniveau.

Deze opties worden gezien als mogelijkheid:

- Op basis van een analyse van de rekeningresultaten 2019-2023 is de conclusie dat er zonder beleidsmatige consequenties alleen een besparing op armoedebelief kan worden ingeboekt van € 100.000 en een besparing van € 150.000 op de budgetten van arbeidsparticipatie. Op deze budgetten zijn al jaren overschotten. Dit betekent dat de verlaging van de budgetten geen gevolgen hebben voor de dienstverlening.
- In het coalitieakkoord is in totaal een bedrag van € 5.000.000 aan incidentele middelen beschikbaar gesteld, met als doel om in 2026 een besparing te realiseren. Deze besparing is ingegeven vanuit de behoefte om te investeren in de bedrijfsvoering en vanuit de behoefte om structureel ruimte te maken door inzet van incidentele middelen. Door de nieuwe doorrekening van de financiële positie lijkt nu eerder behoefte aan versterking van de AR in plaats van structurele ruimte. Daarom kan deze beweging voor een deel worden teruggedraaid. Dit levert € 2.000.000 aan incidentele middelen op, maar zorgt ook voor een toename van de structurele lasten van € 200.000.

5.2.3 Ruimte scheppende maatregelen in het voorstel voor de begroting

Op dit moment zien we geen aanleiding om een stevig pakket aan ruimte scheppende maatregelen in te zetten. Verhoging van de baten en ruimte scheppende maatregelen die impact hebben op de dienstverlening van de gemeente, kunnen eventueel alsnog worden ingezet als er in de toekomst financiële tegenvallers zijn. Ook kunnen deze eventueel bij een volgende bestuursperiode worden ingezet voor het betalen van meer of andere doelen.

Als uitgangspunt voor het voorstel op de begroting (hoofdstuk 6) is dan ook gekozen voor ruimte scheppende maatregelen die de inwoners en ondernemers van de gemeente Leeuwarden ontzien. In het volgende voorstel worden alleen technische ruimte scheppende maatregelen voorgesteld.

6. Voorstel voor de begroting 2025

6.1 Voorstel voor de begroting 2025

In eerdere hoofdstukken hebben wij beschreven hoe het staat met de uitvoering van het coalitieakkoord, welke bijstellingsvoorstellen er zijn en wat de financiële situatie is. Uitgaande van deze ingrediënten, geven wij in dit hoofdstuk aan wat ons voornemen voor de begroting 2025 is. Hieronder staat hoe dit eruitziet en welke afwegingen hiertoe hebben geleid.

Tabel 7 Voorstel voor de begroting 2025 (bedragen x € 1.000)

		Totaal uitzettingen				
Thema		2025	2026	2027	2028	waarvan structureel
	Ruimte scheppende maatregelen					
2	Onderuitputting bugetten armoede	-100	-100	-100	-100	-100
2	Onderuitputting budgetten arbeidsparticipatie	-150	-150	-150	-150	-150
5	Inboeken extra baten havengelden	-123	-123	-123	-123	-123
6	Technisch anders verwerken investering bedrijfsvoering	-2.000	200	200	200	200
	Totaal ruimte scheppende maatregelen	-2.373	-173	-173	-173	-173
	Basis op orde					
4	Capaciteit vergunningen/handhaving	330	330	330	330	330
6	Telefonische bereikbaarheid	131	131	131	131	131
	Totaal basis op orde	461	461	461	461	461
	Continuering bestaand beleid					
5	Wetsus en watercampus	200	700			
6	Uitvoering Europa Agenda	220	220			
2	Kansengelijkheid onderwijs	120	120			
4	Evenementen en festivals	230	230			
4	Citymarketing	250	250	150	150	150
2	Mienskipsfonds	200	200			
	Totaal continuering bestaand beleid	1.220	1.720	150	150	150
	Overige bijstellingen					
3	Ondermijning	450	450	450		
1	Vergroening	375	375			
1	Uitvoering biodiversiteit	425	375			
6	Toegankelijke en eenvoudige informatievoorziening ('contentbeheer')	82	82			
5	Spoorzone	450	450			
2	Visie gezondheidszorg	300	300			
6	Diversiteit en inclusie	50	50			

	Ten laste budget goed werkgeverschap uit coalitieakkoord	-50	-50			
6	Verschillende en transparante contactmogelijkheden ('omnichannel')	205	205			
2	Investeren in sport(beleid)	130	130			
6	Inzet data en technologie voor het (beter) realiseren van grote opgaven	300	300	200	200	200
5	Studenten behouden	300	300			
5	Stimuleren innovaties	125	125			
2	Lokale Inclusie Agenda: Verbinder laaggeletterdheid	40	40			
2	Investeren in sportvelden	147	117	117	117	117
4	Cultuur ambitieniveau B	225	225			
	Totaal overige bijstellingen	3.554	3.474	767	317	317
	Totaal ruimte scheppende maatregelen en uitzettingen	2.862	5.482	1.205	755	755

6.2 Inhoudelijke afwegingen

Op een aantal terreinen, genoemd in het coalitieakkoord, liggen we niet volledig op koers. In dit hoofdstuk komen we met een voorstel tot een aantal daadwerkelijke bijstellingen. Zo denken we de kortetermijndoelen uit ons coalitieakkoord alsnog te kunnen bereiken en de langetermijndoelen na deze bestuursperiode een stap dichterbij te brengen. Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat de financiële basis op orde is. Dat willen we graag zo houden. Daarom vinden wij het niet verstandig om alle bijstellingsvoorstellen (hoofdstuk 4) volledig op te nemen in de begroting 2025.

Dit betekent dat er keuzes gemaakt moeten worden in welke voorstellen wel en niet en voor welk bedrag. Ook vanuit de arbeidsmarktkrapte is het belangrijk om keuzes te maken. Wij zien een toenemende trend van het moeilijk kunnen vervullen van vacatures, zeker op een aantal specifieke werkgebieden. De keuzes die hebben geleid tot voorliggend voorstel worden in dit hoofdstuk expliciet gemaakt.

De bijstellingen zijn geordend aan de hand van drie categorieën:

- De basis op orde
- Continuering van bestaand beleid
- Overige bijstellingen

Vervolgens is binnen categorie 2 en 3 een ordening aangebracht op basis van een inschatting van de impact ervan op onze doelen. Hoe groter de impact, hoe meer prioriteit een voorstel krijgt. Sinds het begin van deze bestuursperiode waren er ook nieuwe ontwikkelingen die wat ons betreft aanleiding zijn tot intensivering of versnelling, zoals op het terrein van klimaat, gezondheid en ondermijning.

Daarnaast is de maatschappelijke context in twee jaar tijd dusdanig veranderd, dat wij nog meer willen investeren in transparantie, aanspreekbaarheid, betrouwbaarheid en uitvoeringskracht van de gemeente.

Dit betreft vooral de bijstellingen op het gebied van de dienstverlening en digitalisering. Die gaan over het beter toespitsen van informatie en klantcontact op de wensen van onze inwoners en ondernemers en over een betere bereikbaarheid. Die gaan ook over beleid dat met data beter kan worden onderbouwd, zorgt voor betere besluitvormingsprocessen, meer tevredenheid en draagvlak. Vooral de bijstelling op het terrein van digitalisering kan ons ook helpen de voorspelde arbeidsmarktkrapte en het eigen personeelstekort tegen te gaan.

6.3 Financiële afwegingen

In ons voorstel zijn wij terughoudend met het inzetten van ruimte scheppende maatregelen. Zoals in het vorige hoofdstuk toegelicht, zien wij op dit moment geen reden om een stevig pakket aan ruimte scheppende maatregelen in te zetten. Deze kunnen in de toekomst alsnog worden ingezet bij financiële tegenvallers. Ook kunnen deze eventueel bij een volgende bestuursperiode worden ingezet voor het betalen van meer of andere doelen.

Wel hebben wij in ons voorstel gekozen voor de inzet van een aantal meer technische ruimte scheppende maatregelen, zodat wij meer van de bijstellingsvoorstellen kunnen financieren. Wij kozen voor de ruimte scheppende maatregelen die geen effect hebben op onze inwoners en ondernemers. Dit zijn onderuitputting van de budgetten armoede en arbeidsparticipatie, het inboeken van extra havengelden en het anders verwerken van de incidentele middelen bedrijfsvoering. In hoofdstuk 5 zijn deze maatregelen toegelicht.

Vanwege de financiële positie vinden wij het belangrijk om zeer selectief te zijn met structurele uitgaven. Wij hebben in ons voorstel de categorie 'basis op orde' voorzien van een structurele bijstelling om de opvallende knelpunten in het dienstverleningsniveau op te lossen.

Voor de overige categorieën (continuering van bestaand beleid en overige bijstellingen) hebben wij vooral gekozen voor een incidentele financiering tot en met het einde van deze bestuursperiode. Daarnaast is voor drie posten (gedeeltelijke) structurele financiering gewenst. Dit betreft de investering in sportvelden, citymarketing en de inzet van data en technologie. De investering in sportvelden levert kapitaallasten op die een structureel karakter hebben. De inzet van data en technologie is weliswaar theoretisch incidenteel mogelijk, maar zou een desinvestering na twee jaren opleveren. Tot slot zijn de resterende structurele middelen toegerekend aan citymarketing. Dit gelet op de gewenste voortzetting van het beleid.

Voor ondermijning is gekozen om deze nog een extra jaar (incidenteel) te financieren. De intensievere ondermijningsaanpak zoals we die voor ogen hebben, vraagt om een lange adem en blijvende inzet langs verschillende sporen. Een voorbeeld daarvan is een bredere toepassing van het middel van de Wet Bibob (Bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur), door het opzetten van een gemeentelijk Bibob-bureau samen met het verruimen van het vergunningstelsel. Het is belangrijk om door te gaan met deze aanpak. Daarnaast geeft de bijzondere positie van de burgemeester bij de nieuwe coalitie-onderhandelingen (die daar niet direct bij aansluit ex. artikel 35, tweede lid, van de Gemeentewet), aanleiding voor dit extra jaar financiering.

De omvang van de bijstellingsvoorstellen bedraagt fors meer dan onze financiële positie toelaat. Het totaal van de bijstellingsvoorstellen bedraagt bijna € 4 miljoen structureel en ongeveer € 9,4 miljoen incidenteel. Daarom maakten wij een voorstel waarbij wij de bijstellingen van de laatste categorie ('overige bijstellingen') hebben aangepast in grootte. Dit in tegenstelling tot het kiezen voor een beperkter aantal voorstellen in de volledig gewenste grootte. Op deze manier denken wij een bredere impuls te kunnen geven aan de verschillende doelen uit het coalitieakkoord én blijven wij financieel binnen acceptabele bandbreedte.

Hieronder is aangegeven welke negen bijstellingsvoorstellen (hoofdstuk 4) wij hebben verlaagd in omvang.

Tabel 8 Was/wordt bijstellingen (bedragen x € 1.000)

	Was	2025	2026	2027	2028	waarvan structureel
3	Ondermijning	600	600	600	600	600
1	Vergroening	750	750			
2	Visie gezondheidszorg	620	620	620		
2	Investeren in sport(beleid)	260	260	260	260	260
6	Inzet data en technologie voor het (beter) realiseren van grote opgaven	286	462	462	462	462
5	Studenten behouden	375	375			
5	Stimuleren innovaties	250	250			
2	Lokale Inclusie Agenda: diversiteit en laaggeletterdheid	150	150	150	150	150
4	Cultuur ambitieniveau B	572	572	572	572	572
	Wordt	2025	2026	2027	2028	waarvan structureel
3	Ondermijning	450	450	450		
1	Vergroening	375	375			
2	Visie gezondheidszorg	300	300			
2	Investeren in sport(beleid)	130	130			
6	Inzet data en technologie voor het (beter) realiseren van grote opgaven	300	300	200	200	200
5	Studenten behouden	300	300			
5	Stimuleren innovaties	125	125			
2	Lokale Inclusie Agenda: Verbinder laaggeletterdheid	40	40			
4	Cultuur ambitieniveau B	225	225			

De verlaging is gedaan op basis van de inschatting dat wij op deze manier alsnog een (extra) impuls kunnen geven aan het bereiken van onze doelen. Voor de lokale inclusie agenda is gekozen om in te zetten op de verbinder laaggeletterdheid. Wat de andere aanpassingen precies betekenen voor de ambities op deze onderdelen, wordt uitgewerkt als de betreffende onderwerpen ter besluitvorming worden voorgelegd.

Voor de bijstelling van diversiteit en inclusie gebruiken wij financieel het budget goed werkgeverschap uit het coalitieakkoord. We zorgen voor een andere prioritering van het budget om daarmee deze ambitie zonder de financiële positie verder te belasten.

Bovenstaand betekent dat wij voorstellen vanwege de financiële ruimte geen prioriteit geven aan de volgende drie bijstellingsvoorstellen: verduurzaming van de eigen organisatie; waterrecreatie en biodiversiteit, verduurzaming 15.000 woningen.

6.4 Financiële positie na verwerking voorstel

De financiële positie na ons voorstel is hieronder te zien. Dit is een voorlopige financiële positie. Voor het opmaken van de begroting houden wij nog rekening met de meicirculaire.

Tabel 9 *Financieel perspectief na verwerking MTR (bedragen x € 1.000)*

	2025	2026	2027	2028
Uitkomsten financiële positie	8.042	-5.512	-3.340	2.241
Ruimte scheppende maatregelen	2.373	173	173	173
Basis op orde	-461	-461	-461	-461
Continuering bestaand beleid	-1.220	-1.720	-150	-150
Overige bijstellingen	-3.554	-3.474	-767	-317
Financiële positie na verwerking MTR	5.180	-10.994	-4.545	1.486

Tabel 10 *Ontwikkeling algemene reserves na verwerking MTR (bedragen x € 1.000)*

Ontwikkeling algemene reserves na verwerking MTR	40.357	25.142	20.684	22.256
---	---------------	---------------	---------------	---------------

Samenvatting

Twee jaar terug is het college aan de hand van het coalitieakkoord 2022-2026 “Nu investeren in de toekomst” gaan werken aan een leefbaar Leeuwarden met gelukkige inwoners. Halverwege deze bestuursperiode kijken we – volgens afspraak in het coalitieakkoord – terug op wat we hebben gedaan. De Midterm review (MTR) is de tussenevaluatie van het coalitieakkoord. In de tussenevaluatie wordt beoordeeld in hoeverre de realisatie van de doelen van het coalitieakkoord op koers ligt en waar bijsturing nodig is.

Onverwachte ontwikkelingen en nieuwe inzichten

Bij de start van deze nieuwe bestuursperiode werden we geconfronteerd met onverwachte omstandigheden, zoals de gevolgen van de oorlog in Oekraïne. Daardoor kenden we in korte tijd een grote opgave in de opvang van vluchtelingen. Vlot erna kregen de toenemende inflatie en hoge energieprijzen veel impact. Dit alles gebeurde in een context waarin veel mensen op zoek zijn naar grip op hun leven. Een zoektocht die gepaard gaat met een scherp maatschappelijk debat.

We concluderen dat de vraagstukken over woningbouw, vluchtelingenopvang, klimaat, energietransitie, digitalisering -en de financiering daarvan- tot op heden vanuit het Rijk onvoldoende beantwoord blijven. Deze onduidelijkheid en de dreigende begrotingstekorten maken het erg lastig om structureel beleid te maken en te investeren in de maatschappelijke opgaven die er zijn. Onvoorspelbaarheid lijkt het nieuwe normaal. Daarom is het van belang dat we rekening houden met alternatieve toekomsten en (nog) meer gaan werken met scenario's waarin wij als organisatie transparant, flexibel en wendbaar zijn. Als gemeente moeten wij actiever ophalen wat onze inwoners nodig hebben en tegelijkertijd ook duidelijk maken wat de gemeente kan betekenen. Binnen de mogelijkheden die we hebben, moeten we alle inwoners, maar vooral de kwetsbare groepen, blijven ondersteunen om grip te krijgen op werk, inkomen en daarmee op hun leven. Zodat ook deze inwoners weer meer perspectief zien en vooruitgang ervaren.

Analyse uitvoering coalitieakkoord en benodigde bijstellingen

In deze MTR worden 114 voornemens uit het coalitieakkoord geëvalueerd die bijdragen aan zowel gestelde kortetermijndoelen (deze bestuursperiode) als langetermijndoelen (na 2026). Het overgrote deel van deze voornemens wordt nog deze bestuursperiode gerealiseerd. De uitvoering van het coalitieakkoord ligt dan ook grotendeels op koers. Tot nu toe is een deel van de tijd opgegaan aan het maken van nieuwe beleids- en uitvoeringsplannen en aan genoemde onverwachte omstandigheden. In de resterende bestuursperiode verwachten we dat de nadruk meer op de uitvoering komt te liggen. De meeste effecten worden dan ook pas in 2024 en daarna zichtbaar. We willen op 23 voornemens uit het coalitieakkoord een bijstelling doen.

De bijstellingen zijn geordend aan de hand van drie categorieën: (1) de basis op orde (2) continuering van bestaand beleid en (3) overige bijstellingen. Vervolgens is binnen categorie 2 en 3 een ordening aangebracht op basis van een inschatting van de impact ervan op onze doelen. Hoe groter de impact, des te meer prioriteit een voorstel krijgt.

Thema 1: Een groene, gezonde en klimaatbestendige leefomgeving

Wij willen onze gemeente leefbaar houden voor huidige en toekomstige generaties en daarbij ook aansluiten op de (inter)nationale klimaatafspraken. In ons coalitieakkoord hebben wij vijf opgaven en elf concrete voornemens beschreven die eraan bijdragen dat Leeuwarden een groene, gezonde en leefbare gemeente wordt. Voor nu zien we dat mensen positiever oordelen over de hoeveelheid groen in Leeuwarden. De CO2 uitstoot wordt minder, we halen meer energie uit zonnepanelen en gebruiken minder aardgas. We gaan de goede kant op.

Van de elf voornemens zijn of worden de meeste (negen) in deze bestuursperiode gerealiseerd. Voor twee voornemens is bijsturing nodig om de gewenste doelen te realiseren. Dit gaat om meer geld voor uitvoeringsprojecten voor biodiversiteit (twee voorstellen) en vergroening. Hierbij gaat het om de verduurzaming van woningen en het creëren van meer koelte met groen.

Het voornemen is om in de begroting 2025 de volgende bijstellingen op te nemen:

- Uitvoering biodiversiteit
- Vergroening

Thema 2: Een sterke samenleving met kansen voor iedereen

We willen de bestaanszekerheid van mensen verbeteren en de kansengelijkheid vergroten. Dat zorgt ervoor dat mensen op allerlei terreinen mee kunnen doen. In ons coalitieakkoord hebben wij elf opgaven en eenendertig concrete voornemens beschreven die eraan bijdragen dat Leeuwarden een sterkere samenleving wordt met kansen voor iedereen.

De cijfers laten een gemengd beeld zien. Werk was er volop de afgelopen periode. Het aantal mensen met een bijstandsuitkering is sinds 2015 niet meer zo laag geweest. Maar het aantal huishoudens met schulden is toegenomen. Het percentage inwoners met overgewicht en aandoeningen is licht afgenomen. Tegelijkertijd hebben mensen het gevoel minder fysiek en mentaal gezond te zijn. De sociale cohesie, die van oudsher groot is in Leeuwarden en Fryslân, lijkt wat af te nemen.

Zesentwintig van de eenendertig voornemens zijn of worden grotendeels in deze bestuursperiode gerealiseerd. Voor vijf voornemens is bijsturing nodig om de gewenste doelen te kunnen realiseren. Deze gaan over sport (twee voorstellen), gezondheid, het Mienskipsfonds, diversiteit en onderwijs. Ze zijn van vitaal belang om ervoor te zorgen dat alle mensen gelijke kansen hebben om goed te functioneren en mee te doen in de samenleving.

Het voornemen is om in de begroting 2025 de volgende bijstellingen op te nemen:

- Visie gezondheidszorg
- Investeren in sportbeleid
- Investeren in sportvelden
- Kansengelijkheid onderwijs
- Mienskipsfonds
- Lokale inclusie Agenda: verbinder laaggeletterdheid

Thema 3: Betaalbaar wonen in een gezonde en veilige leefomgeving

Het inwoneraantal stijgt gestaag in de gemeente Leeuwarden. We groeien harder dan prognoses hadden voorspeld. Concreet betekent dat dat we nu al het aantal inwoners hebben dat pas in 2030 werd verwacht. Dat betekent een forse uitdaging op het realiseren van voldoende woningen. Wonen is als eerste levensbehoefte belangrijk voor de bestaanszekerheid van mensen. We willen iedereen een goede en betaalbare woning in een gezonde en veilige leefomgeving bieden.

De huidige wooncrisis vormt een hele uitdaging. Het aantal sociale huurwoningen is iets afgenomen. Actuele cijfers laten een lichte daling zien als het gaat om de tevredenheid over de eigen woning en de woonomgeving. We hebben in de afgelopen jaren fluctuerende veiligheidscijfers gezien. De coronaperiode heeft hier veel invloed op gehad. Toch zien we een verband tussen de dalende tendens in de veiligheidsprestatieindexscore en het bredere gevoel van onbehagen dat in de samenleving speelt. Dat zorgt ervoor dat er op het gebied van veiligheid werk aan de winkel is.

In ons coalitieakkoord hebben we zes opgaven en twintig concrete voornemens benoemd om onze ambitie op dit brede thema te realiseren. Bijna alle voornemens (negentien) zijn of worden gerealiseerd tijdens deze bestuursperiode. Voor de aanpak van ondermijning is meer budget nodig.

Het voornemen is om in de begroting 2025 de volgende bijstelling op te nemen:

- Ondermijning

Thema 4: Toonaangevend in cultuur en evenementen

Cultuur heeft een belangrijke sociaal-maatschappelijke meerwaarde. Daarnaast heeft cultuur ook een economische functie. Het maakt onze gemeente aantrekkelijk voor toeristen, inwoners, studenten en cultuurmakers.

In het coalitieakkoord hebben wij vijf opgaven en dertien concrete voornemens beschreven die eraan bijdragen dat Leeuwarden toonaangevend is én blijft in cultuur en evenementen. Maar ons cultureel aanbod lijkt wat achter te blijven vergeleken bij dat van andere grote gemeenten in Nederland. Dit geldt ook voor het aantal bezoekers van culturele evenementen.

Het merendeel (elf) van onze dertien voornemens op het gebied van cultuur verwachten we deze bestuursperiode nog te realiseren. Om écht toonaangevend te zijn heeft ons cultureel aanbod wel een extra impuls nodig. Daarom komen wij met vier bijstellingsvoorstellen voor de Leeuwarder culturele infrastructuur -Tryater, de Harmonie, Fair Pay, inclusief het bijstellingsvoorstel voor (jonge) makers- en voor toonaangevende festivals en evenementen. Deze laatste hebben wij in drie verschillende voorstellen gesplitst.

Het voornemen is om in de begroting van 2025 de volgende bijstellingen op te nemen:

- Cultuurvisie ambitieniveau B
- Vergunningen en Handhaving
- Grote festivals en evenementen
- Citymarketing

Thema 5: Een circulaire en concurrerende economie

Een duurzame, circulaire en concurrerende economie is veelomvattend en draagt bij aan de welvaart en het welzijn van onze inwoners. We richten ons op een economie die niet alleen nu, maar ook in de toekomst houdbaar is en die leidt tot werkgelegenheid en economische kansen. Belangrijke ankerpunten zitten in kennis en innovatie. Een sterke economie wordt ook gedragen door een sterke binnenstad, toerisme en een aantrekkelijk cultureel klimaat.

Afgaand op het aantal banen, de bedrijvigheid en de hoeveelheid studenten die we weten te houden, gaat het best goed met de economie in Leeuwarden. Dat die op basis van onze inspanningen ook duurzaam en circulair is, moet de toekomst nog uitwijzen.

We zien een verdere verstedelijking plaatsvinden met meer, maar vooral ook andere verkeersbewegingen. Daarom stimuleren we bijvoorbeeld het fietsgebruik. Het aantal kilometers fietspad is inmiddels flink toegenomen.

Voor dit thema zijn zeven opgaven en twintig voornemens afgesproken in het coalitieakkoord. Van deze voornemens verwachten wij een ruim deel (vijftien) te realiseren. Er zijn vijf voornemens die in deze bestuursperiode om bijsturing vragen.

Het voornemen is om in de begroting 2025 de volgende bijstellingen op te nemen:

- Stimuleren innovaties
- Studenten behouden
- Wetsus en watercampus
- Spoorzone

Thema 6: Samenwerking en organisatie

In ons coalitieakkoord staan negen opgaven en negentien concrete voornemens die gaan over samenwerking en de eigen organisatie. Op hoofdlijnen gaat dit over hoe wij samen met de Friese Mienskip, inwoners, ondernemers, organisaties en andere overheden onze (digitale) toekomst vormgeven. Wij organiseren wat daarvoor nodig is vanuit kernwaarden als zorgvuldigheid en veiligheid, inclusie en duurzaamheid.

Als we kijken naar de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen en cijfers over verbondenheid met de gemeente dan lijkt de relatie en het contact tussen gemeente en samenleving licht te verslechteren. De druk op de organisatie nam de afgelopen twee jaar toe. We werken hard aan het verbeteren van de telefonische bereikbaarheid, het verduurzamen van de eigen organisatie en aan meer grip op samenwerking. Maar hier en daar ontstond wat vertraging. Vooral de publieke dienstverlening vraagt meer inzet dan bij aanvang van deze bestuursperiode was voorzien.

Van de negentien voornemens zijn er twee gerealiseerd en verwachten wij er nog tien deze bestuursperiode te kunnen realiseren (samen twaalf voornemens). De resterende zeven zijn alleen haalbaar na financiële bijstelling. We denken de nodige uitvoeringskracht te vergroten door meer te investeren in de kansen van data en technologie en ons menselijk kapitaal. Met dit laatste bedoelen we de hoeveelheid kennis en kunde die onze medewerkers hebben en hoe dit wordt ingezet.

Het voornemen is om in de begroting 2025 de volgende bijstellingen op te nemen:

- Uitvoering Europa Agenda
- Verschillende en transparante contactmogelijkheden
- Telefonische bereikbaarheid
- Toegankelijke en eenvoudige informatietoegang
- Inzet data en technologie voor het (beter) realiseren van grote opgaven
- Diversiteit en inclusie

Financieel

De financiële positie van de gemeente is geactualiseerd en leidt tot een overschot van € 2,2 miljoen bij het sluiten van de jaarschijf 2028. Door verschillende actuele ontwikkelingen is de laagste stand van de algemene reserve in 2027 € 20,6 miljoen. Dit is een momentopname, want de financiële positie verandert nog in aanloop naar de vaststelling van de begroting 2025. De belangrijkste actualisatie die nog doorgevoerd wordt, is de doorrekening van de meicirculaire.

De financiële positie van de gemeente Leeuwarden is gezond. In tegenstelling tot andere gemeenten hoeft de gemeente geen ingrijpende bezuinigingen door te voeren om financieel overeind te blijven. Maar het zijn, ook financieel gezien, onzekere tijden. Dit komt door ontwikkelingen in het Rijksbeleid en daarmee de financiën voor gemeenten, door oplopende kosten in de jeugdzorg en door inflatie. Om financieel gezond te blijven is terughoudendheid in de uitgaves en een voorzichtige financiële koers vereist. We vinden het verantwoord om slechts in beperkte mate nog meer te investeren in de realisatie van een aantal kortetermijn- en langetermijndoelen. Op basis van de huidige financiële situatie is het voornemen om de eerdergenoemde 23 bijstellingen voor in totaal voor € 9,5 miljoen incidenteel en € 755.000 structureel op te nemen in de begroting 2025.

Op dit moment zien wij geen aanleiding voor het doorvoeren van een stevig pakket aan maatregelen die ruimte scheppen. Verhoging van de baten en ruimte scheppende maatregelen die impact hebben op onze dienstverlening, kunnen in de toekomst alsnog eventueel worden ingezet bij onverwachte financiële tegenvallers. Ook kunnen ze eventueel in een volgende bestuursperiode worden ingezet voor het betalen van meer of andere doelen.

Bijlage 1: Monitoring coalitieakkoord, tussenmeting 2024

Inleiding

Deze tussenmeting is gemaakt door Rapportage, Statistiek en Onderzoek van de gemeente Leeuwarden en gaat over de mate waarin de doelen in het coalitieakkoord bereikt zijn. Voor een deel is dat te meten met outcome en maatschappelijke effecten. Maar voor een groot deel kan dat ook niet. Dat heeft met de volgende oorzaken te maken:

1. Niet alles is meetbaar en van niet alle doelstellingen zijn cijfers beschikbaar;
2. Veel outcome en effecten voor 2023 en 2024 zijn er nog niet;
3. Een project of beleid kan uitermate succesvol zijn, maar dit leidt niet altijd tot goede outcome effecten. De algemene Nederlandse conjunctuur heeft invloed op het aantal mensen in de bijstand of ww en het aantal banen. Het weer heeft invloed op het energieverbruik (al is correctie voor het weer mogelijk). Ook had de coronacrisis soms onverwachte effecten. Dit zijn maar enkele voorbeelden;
4. Er is een selectie gemaakt, het kan zijn dat doelen en bijbehorende indicatoren over het hoofd gezien zijn.

Toch geven de uitkomsten een globaal beeld van waar het met de gemeente Leeuwarden naar toe gaat. De cijfers zijn opgenomen vanaf 2015. Daarbij kan groen meestal als positieve ontwikkeling gezien worden en rood als negatief. Al kan daar bijvoorbeeld bij het aanbod GFT in kg per inwoner anders over gedacht worden. Waar een aantal hoofdthema's vrij groen kleuren (groene, gezonde klimaatbestendige leefomgeving, een circulaire concurrerende economie) is bij andere hoofdthema's meer sprake van een gemengd beeld. Dit is overigens geen waardeoordeel over effecten van beleid en ook geen allesomvattend overzicht.

Monitoring coalitieprogramma, outcome en maatschappelijke effecten											
	2015	2016	2017	2018*	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Aantal inwoners	107.691	107.897	108.667	122.415	123.107	124.084	124.481	125.504	127.073	128.857	
Rapportcijfer geluk						7,64	7,55	7,36	7,38		
1. Groene, gezonde, klimaatbestendige leefomgeving											
% hoeveelheid groen							33,2%				
% bomen							12,0%				
Voldoende groen rond gemeente			83%		82%		78%	79%	81%		
Voldoende groen in de gemeente			78%		79%		72%	69%	73%		
Voldoende groen in wijk of dorp			72%		78%		74%	72%	74%		
Voldoende groen in de straat			71%		75%		73%	68%	71%		
Blootstelling stikstofoxide, ug/m3	12,5	13,4	12,4	12,6	12,6	10,2	9,4				
Blootstelling fijnstof (PM10), ug/m3	14,8	14,6	14,4	15,8	14,9	13,8	13,4				
Stedelijk hitte-eiland gem. Binstad, Vossprk, HzumW en OudO (graden)			1,28								
Totaal CO2-uitstoot exclusief auto(snel)wegen, kton	680	667	651	652	604	550	546	495			
Opgesteld vermogen zonnepanelen (kW)	13.550	18.426	26.062	45.664	61.126	115.038	131.434	147.029			
Gemiddeld aardgasverbruik per woning m3	1.200	1.260	1.190	1.260	1.160	1.110	1.220	950			
Gemiddeld elektriciteitslevering per woning kwh	2.460	2.360	2.290	2.230	2.260	2.310	2.370	2.260			
Gemiddeld netto electriciteitslevering per woning kwh							2.030	1.830			
Elektrische personenauto's (BEV), geregistreerd bij eigenaar	30	42	61	143	361	653	1.015	1.480	2.023		
Leegstand Binnenstad, visuele waarneming	67	65	66	54	53	53	57	39	43		

2. Sterke samenleving met kansen voor iedereen	2015	2016	2017	2018*	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Gini-coëfficiënt (hoe dichter bij 0 des te gelijkjer de inkomensverdeling)	0,26	0,25	0,26	0,25	0,26	0,25	0,25				
Bevolking 15-74 jaar * 1000	93	94	94	94	95	96	96	97	98		
Werkzame beroepsbevolking * 1000	60	60	60	62	64	64	64	67	69		
Werkzame beroepsbevolking per 1.000 inwoners 15-74 jaar	642	641	637	658	675	669	666	694	707		
WW-uitkeringen december voorgaande jaar	3.180	3.060	2.970	2.410	2.210	2.050	2.140	1.430	1.140		
WW-uitkeringen per 1.000 inwoners/ dec tov jan volgend jaar	3,0%	2,8%	2,7%	2,0%	1,8%	1,7%	1,7%	1,1%	0,9%		
Bijstandsgerechtigden per januari	5.210	5.470	5.790	5.930	5.580	5.350	5.440	5.150	5.020		
Bijstandsuitkeringen per 1.000 inwoners	48,4	50,7	53,3	48,4	45,3	43,1	43,7	41,0	39,5		
Armoede: Aandeel huishoudens met inkomen tot 130% van sociaal minimum		21,1%	21,4%	20,8%	20,4%	20,1%	19,5%	18,8%			
Huishoudens met kinderen in armoede (inkomen tot 130% van soc. minimum)		13,4%	13,3%	12,7%	12,7%	12,2%	11,7%	10,8%			
Kinderen in gezinnen met inkomen tot 130% van sociaal minimum		13,2%	13,3%	12,7%	12,8%	12,6%	12,2%	11,2%			
% huishoudens met schuld	10,3%	10,2%	9,4%	9,9	9,8%	9,5%	9,1%	9,3%	9,9%		
% inwoners beweegt voldoende/voldoet aan beweegrichtlijn		55,7%				57,8%		50,4%			
Haalt de de 2,5 uur matig/intensief bewegen per week norm								63%	64%		
% inwoners overgewicht		47,3%				49,2%		48,4%			
Lichamelijke gezondheid (zeer) goed en uitstekend						80%	74%	68%	69%		
Geestelijke gezondheid (zeer) goed en uitstekend						87%	80%	77%	76%		
% inwoners een of meer aandoeningen		36,1%				32,5%		30,5%			
% voldoet alcohol richtlijn (max. 1 glas per dag)		40,0%				44,0%		43,0%			
% niet roker		78,0%				82,0%		82,0%			
% inwoners dat vrijwilligerswerk doet inwonerseng.		49%				53%		44%	43%		
Mantelzorg verlenen		13,2%				10,4%		11,9%			
Mantelzorg verlenen (Inwonerseng.)		20,0%		27,0%		27,0%					
Contact één of meerdere familieleden (minstens 1 keer per maand)				94,2%		94,5%		92,1%	93,4%		
Contact met vrienden (minstens 1 keer per maand)				90,9%		89,8%		91,2%	89,7%		
Gediscrimineerd voelen							10,0%		9,2%		
Soms/regelmatig/vaak ge discrimineerd gevoeld								10,7%	9,6%		

3. Betaalbaar wonen in een gezonde veilige leefomgeving	2015	2016	2017	2018*	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Woningvoorraad	53.792	54.245	54.461	60.905	61.492	62.599	63.066	63.988	64.684		
Ontwikkeling woningvoorraad	453	216	6.444	587	1.107	467	922	696	910		
Netto groei woningvoorraad, %	0,8%	0,4%	11,8%	1,0%	1,8%	0,7%	1,5%	1,1%	1,4%		
Aantal sociale huur woningen	17.461	17.333	17.254	18.217	18.505	18.307	18.231	18.399	18.334		
Aandeel sociale huur in totale woningvoorraad	32,5%	32,0%	31,7%	29,9%	30,1%	29,2%	28,9%	28,8%	28,3%		
Ontwikkeling sociale huur, netto	-128	-79	963	288	-198	-76	168	-65			
Groei sociale huur ten opzichte van de sociale huurwoningvoorraad	-0,7%	-0,5%	5,6%	1,6%	-1,1%	-0,4%	0,9%	-0,4%			
Woningvoorraad bestaande stad, netto verandering				284	866	241	558	452			
Woningvoorraad dorpen, netto verandering				95	97	97	155	-1			
Woningvoorraad nieuwe uitleg, netto verandering				208	144	129	209	245			
Tevredenheid woning CBS/Woononderzoek	82,3%			84,9%			84,1%				
Tevredenheid woning, IE		82,8%		88,2%		88,2%		81,4%	81,0%		
Tevredenheid woonomgeving, CBS/Woon	77,1%			79,8%			86,1%				
Tevredenheid woonomgeving, IE		70,6%		74,0%		76,7%		73,8%	72,1%		
% goedkope schiefwoning in corp.woningen	7,9%	7,4%	7,1%	7,5%	7,5%	8%	7,9%				
% dure schiefwoning in corp.woningen	7,6%	7,4%	6,6%	6,3%	6,2%	6,7%	2,6%				
% huishoudens met betaalrisico corp.woningen	15,1%	11,7%	12,7%	17,8%	16,6%	11,3%	15,5%				
Veiligheidsprestatieindexscore	7,42	7,44	7,46	7,42	7,59	7,22	6,83	6,80	6,7%		
Misdrijven per 10.000 inwoners	703,3	639,9	550,2	570,4	525,5	501,1	467,3	537,8	548,6		
Woninginbraken per 10.000 inwoners	58,5	52,0	43,0	44,0	35,0	28,9	19,4	23,6	21,3		
Voelt zich wel eens onveilig	34,1%				34,4%		30,3%		36,6%		
Veiligheidsgevoel 's avonds	80%		83%		82%		77%	80%	79%		
Slachtoffer traditionele criminaliteit	21,8%				18,0%		20,1%		25,1%		
Minder zwerfafval (Meldesk/Signalen)		4.098	3.507	3.633	4.742	4.621	4.930	4.662			

4. Toonaangevend in cultuur en evenementen	2015	2016	2017	2018*	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Aantal creatieve banen	517	547	577	600	577	586	596	607			
Cultureel aanbod (rangorde op 50 grootste gemeenten, 1 is hoogste)	17	17	16	13	14	13	14	21			
Aantal bezoeken culturele instellingen	801.963	882.511		1.237.202	936.638	412.560	306.315	864.656			
Aantal bezoeken musea	376.170	422.100		750.492	425.112	199.964	137.129	325.481			
Aantal bezoeken De Harmonie	117.857	114.507	114.629	133.710	125.523	47.552	19.638	92.479			
Aantal bezoeken bioscopen	294.000	292.000	289.000	292.000	330.000	151.000	137.000	366.000			
Aantal bezoeken Neushoorn	13.936	53.904	55.325	61.000	56.003	14.044	12.548	80.696			
Cultuurparticipatie (minstens 1 keer per maand)				28%		30%		25%	25%		
Vrijtijdsbezoeken			2.656.000	3.588.000	2.590.000	1.508.000	1.817.000	2.533.000			
Overschrijvingen				454.479	427.560	347.509	393.386	467.854			
Bezetting parkeergarages (aantal stallingen totaal)	1.358.321	1.385.555	1.453.881	1.536.492	1.514.466	1.042.055	971.057	1.347.403	1.565.379		

5. Een circulaire en concurrerende economie	2015	2016	2017	2018*	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Totaal afval in kg per inwoner	509,1	515,6	531,3	539,9	547,9	562,0	542,7	487,1			
waarvan GFT-afval	80,5	83,1	84,1	92,4	97,0	102,0	106,0	94,5			
waarvan Papier	59,2	57,2	55,7	55,0	52,5	50,9	47,7	44,1			
waarvan Schoon puin	23,8	24,7	27,7	28,1	31,2	30,8	27,2	24,3			
% afvalscheiding GFT volgens inwoners			74%		80%		86%		87%		
% afvalscheiding Textiel volgens inwoners			84%		86%		85%		87%		
% afvalscheiding Klein Chemisch Afval volgens inwoners			88%		90%		87%		88%		
% Afvalscheiding Papier, Glas, afgedankte app. en grofvuil gemiddeld			93%		95%		94%		95%		
Aandeel vrije tijdsbezoekers dat niet met de auto gekomen is	26%	24%	25%	27%	22%	17%	20%	27%			
Totale fietsnetwerklengte (wegen en fietspaden), km								1.025,3	1.029,3		
Fietspaden, km								278,9	282,7		
Aantal banen 15 uur per week en meer	56,830	57,660	58,545	60,095	61,480	60,900	63,460	65,295			
Groei banen 15 uur per week of meer	-1,4%	1,5%	1,5%	2,6%	2,3%	-0,9%	4,2%	2,9%			
Aantal bedrijfsvestigingen	9.994	10.258	10.501	10.898	11.152	11.418	12.157	13.057			
Groei bedrijfsvestigingen	4,0%	2,6%	2,4%	3,8%	2,3%	2,4%	6,5%	7,4%			
Banen "watertech/waterbedrijven"	901	918	961	1011	984	994	1115	1099			
Vestigingen "watertech/waterbedrijven"	40	43	42	42	40	40	39	43			
Behoud studenten/ aantal 25-29 jarigen	7.949	8.077	8.253	8.969	9.258	9.374	9.471	9.635	9.831	9.928	
Aandeel 25-29 jarigen in de bevolking	7,38%	7,49%	7,59%	7,33%	7,52%	7,55%	7,61%	7,68%	7,74%	7,70%	
Werkzame beroepsbevolking hoog opgeleid * 1000	20	22	21	25	26	24	25	26			
% werkzame beroepsbevolking hoog opgeleid	33,3%	36,7%	35,0%	40,3%	40,6%	37,5%	39,1%	38,8%			

6. Samenwerking en organisatie	2015	2016	2017	2018*	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Leden digitaal burgerpanel				1920	2160	2200	2550	2770	3250	3650	
Rapportcijfer omgang wijk- dorpsbewoners met elkaar				7,0		7,0		7,3	7,3		
Vaak/regelmatig contact met wijkgenoten		54%		54%		56%					
(Helemaal) eens met stelling: Ik heb voldoende contact met mijn wijk-/dorpsgenoten								52%	52%		
Rapportcijfer dienstverlening gemeente							7,2	7,2	7,2		
Rapportcijfer mate van invloed op plannen gemeente Leeuwarden	5,2		5,2		5,2		5,1				
Soms en regelmatig volgen gemeentelijke politiek	72%		75%		71%		68%				
Opkomst bij verkiezingen Tweede kamer			80,9%				79,5%		77,6%		
Opkomst bij verkiezingen Gemeenteraad			40,6%					51%			
(Zeer) verbonden met gemeente Leeuwarden		50%		45%		45%		44%			
Contact met gemeente: % niet telefonisch/ niet op locatie							21%	27%	31%		
Contact met gemeente: Rapportcijfer dienstverlening (niet telefonisch/ niet op locatie)							6,5	6,8	6,5		
Aardgasverbruik gemeente Leeuwarden (CO2-emissie)					853,5	1023,8	1174,0	1192,6			
Brandstofverbruik wagenpark (CO2-emissie)					452,4	668,7	679,2	643,3			
Brandstofverbruik bedrijfsmiddelen (CO2-emissie)					129,4	151,4	128,5	144,5			
Elektriciteitsverbruik (CO2-emissie)					6439,6	4729,9					
Zakelijk vervoer/reizen (CO2-emissie)					150,4	81,8	70,1	23,0			
Solvabiliteitsratio	11,4%	10,3%	7,0%	9,0%	9,4%	11,7%	15,8%	17,2%			
Netto schuldquote incl. uitgeleend	74,3%	73,2%	74,1%	68,7%	79,9%	73,4%	71,1%	64,6%			
Aantal ambtenaren in dienst gemeente Leeuwarden (excl. SW o.a.)										1.658	
Aantal ambtenaren dat tussen 18-1-2024 en 1-1-2025 AOW-leeftijd bereikt										23	
Percentage ambtenaren dat voor 1-1-2030 AOW-leeftijd bereikt										10%	
Gemiddelde leeftijd ambtenaren										45,50	
* 2018 herindeling											

Bijlage 2: Nadere toelichting financiële positie

Voorlopige financiële positie op basis van ongewijzigd beleid

Inleiding

In deze bijlage informeren wij u over de voorlopige stand van de financiële positie van de gemeente Leeuwarden op grond van ongewijzigd beleid. De actualisatie van de financiële positie leidt ertoe dat de jaarschijf 2028 sluit met een overschot van € 2,241 miljoen.

Door verschillende actuele ontwikkelingen is de laagste stand van de algemene reserve (AR) in 2027 € 20,633 miljoen. Het voorliggende financieel perspectief is trouwens een momentopname en verandert nog in aanloop naar de vaststelling van de programmabegroting 2025.

Geactualiseerd financieel perspectief bij ongewijzigd beleid

Het actualiseren van de financiële perspectief houdt in dat de laatste, door de raad vastgestelde begroting en meerjarenraming, bijgewerkt wordt met de jongste financiële ontwikkelingen zonder dat sprake is van nieuw beleid. Dit betreft:

- Het verwerken van de uitkomsten van de septembercirculaire 2023 gemeentefonds en ook het actualiseren van het gemeentefonds op grond van veranderde landelijke en lokale variabelen;
- Nieuwe veronderstellingen over lonen en prijzen (waaronder de uitkomsten van de Cao) en de daarmee gepaard gaande inflatie-compensatie van de begrotingsbudgetten en meerjarenraming;
- Ontwikkelingen van nieuwe onontkoombare mee- en tegenvallers.

Hiervanuit gaande is op dit moment het beeld dat in 2028 sprake is van een structureel overschot van € 2,241 miljoen. In onderstaande tabel wordt het verloop over de jaren tot en met 2028 weergegeven.

Tabel 1 *Financieel perspectief/voorjaar (bedragen x € 1.000/cumulatief)*

	2024	2025	2026	2027	2028	Totaal
Voorgaand jaar		7.711	8.042	-5.512	-3.340	
1. Startpositie begroting 2024	9.244	14.332	-18.340	-5.122		114
2. Gemeentefonds	10.228	-3.735	-994	6.524	4.110	16.133
3. Loon- en prijsontwikkeling		-1.339				-1.339
4. A Ontwikkelingen sectoren structureel	-9.608	-11.040	5.740	770	1.471	-12.667
4. B Ontwikkelingen sectoren incidenteel	-2.153	2.113	40			0
Totaal saldo bijgesteld perspectief	7.711	8.042	-5.512	-3.340	2.241	2.241

Hieronder worden de genoemde ontwikkeling onder 1 tot en met 4 verder uitgesplitst en toegelicht.

1. Startpositie begroting 2024

De start van het nieuwe financieel perspectief is de begroting die in november 2023 werd vastgesteld. Op dat moment was sprake van een structureel begrotingsoverschot van € 114.000.

2. Gemeentefonds

De schatting van de uitkering die Leeuwarden ontvangt uit het gemeentefonds is aangepast. Dit geeft per saldo een voordeel van € 16,133 miljoen.

Tabel 2 Gemeentefonds (bedragen x € 1.000)

	2024	2025	2026	2027	2028	Totaal
A. Uitkomsten septembercirculaire	2.711	-512	-288	5.682		7.593
B. Accres/uitkeringsfactor 2028					10.511	10.511
C. Reservering loon- en prijsontw.			-379	811	-9.033	-8.601
D. Actualisatie variabelen	7.517	-3.223	-327	31	2.632	6.630
Totaal gemeentefonds	10.228	-3.735	-994	6.524	4.110	16.133

[A. Uitkomsten septembercirculaire 2023](#)

De financiële uitkomsten van de septembercirculaire zijn tot en met de jaarschijf 2027 doorerekend. Dat geeft een positief beeld van € 7,593 miljoen. De raad is hier in november 2023 via een raadsbrief over geïnformeerd.

[B. Accres/uitkeringsfactor 2028](#)

De ontwikkeling van de algemene uitkering wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van de Rijksuitgaven. De jaarlijkse toe- of afname wordt het accres genoemd. Hieruit moeten de gemeenten de loon- en prijsontwikkelingen en ook de groei (areaal) van de gemeente betalen. Voor de nieuwe jaarschijf van de meerjarenraming (i.c. 2028) wordt een toename van € 10,511 miljoen begroot.

[C. Reservering loon- en prijsontwikkeling](#)

In de begroting moet een stelpost opgenomen worden om in 2028 de effecten van de loon- en prijsontwikkelingen structureel te kunnen compenseren. Op dit moment wordt voor 2028 uitgegaan van een loon- prijsontwikkeling van 2,4%. Dit sluit aan bij de verwachtingen van het gemeentefonds. Samen met een correctie over de voorgaande jaren geeft dit een uitzetting van totaal € 8,601 miljoen.

[D. Actualisatie lokale variabelen](#)

In de nu herziene financiële positie vond een aanpassing van de aantallen van verschillende verdeelmaatstaven plaats, zoals inwoners, woonruimten, leerlingen, bijstandsontvangers, centrumfunctie, bodemfactor e.d. Dit geeft een totaal voordeel van € 6,630 miljoen structureel.

3. Loon- en prijsontwikkeling

De begroting 2025 wordt bijgesteld voor loon- en prijsontwikkelingen. Dit geeft per saldo een nadeel van ruim € 1,339 miljoen.

Tabel 3 Loon- en prijsontwikkelingen (bedragen x € 1.000)

	2024	2025	2026	2027	2028	Totaal
A. Loon- en prijscompensatie		-15.385				-15.385
B. Vrijval reservering gemeentefonds/belastingen		14.046				14.046
Totaal nominale ontwikkelingen	0	-1.339	0	0	0	-1.339

[A. Loon- en prijscompensatie \(inflatie\)](#)

In het financiële beeld worden de loon- en prijsontwikkelingen meegenomen om de verwachte stijging van de personeelslasten en de verwachte bijstelling van het prijsniveau op te lossen (inflatie). Jaarlijks passen we daar de budgetten in de nieuwe begroting op aan. De uitgangspunten voor 2025 zijn op dit moment gebaseerd op:

- Lonen: de CAO die loopt van 1 januari 2024 tot 31 maart 2025;
- Prijzen: de index materiele overheidsconsumptie en overheidsinvesteringen volgens de septembercirculaire 2023.

Vergeleken met 2024 stijgen de lonen in 2025 met ongeveer 6,0% en de prijzen met 2,5%. Over de gesubsidieerde instellingen is de inflatiecompensatie gebaseerd op de verhouding van 70% loonindex en 30% prijsindex. Dit betekent op dit moment een structurele stijging van ongeveer 4,9 % in 2025. Overigens volgt in de komende mei-/juni-circulaire 2024 een actualisatie van de loon- en prijsontwikkelingen op grond van de laatste prognoses van het Centraal Planbureau. Op dat moment worden de definitieve inflatiepercentages bekend.

[B. Vrijval reservering gemeentefonds/belastingen](#)

Het accres van het gemeentefonds is onder andere bedoeld voor het betalen van de loon- en prijsaanpassingen. Daartoe wordt jaarlijks binnen het gemeentefonds een stelpost opgenomen om de effecten van de loon- en prijsontwikkelingen te kunnen dekken. Deze stelpost valt in 2025 vrij. Daarnaast worden de loon- en prijsontwikkelingen voor een deel gedekt door met de inflatie laten stijgen van onze belastingen.

De uitkomst is dat de uitgaven voor loon- en prijsontwikkelingen niet helemaal kunnen worden betaald uit de reservering vanuit het gemeentefonds en de inflatiestijging van onze belastingen. Per saldo is sprake van een nadeel van € 1,339 miljoen (€ 15,385 - € 14,046). Dit komt vooral omdat de inflatieverwachtingen voor de lonen en de prijzen iets hoger zijn dan eerder verondersteld.

4. Ontwikkelingen domeinen

De uitkomst van de inventarisatie van de mee- en tegenvallers bij de domeinen/diensten is dat er op dit moment voor de hele beleidsplanperiode sprake is van een uitzetting van € 12,667 miljoen structureel. In onderstaande tabel is e.e.a. uitgesplitst.

Tabel 4 Ontwikkeling domeinen e.d. (Bedragen x € 1.000)

Structureel	2024	2025	2026	2027	2028	Totaal
A. Kaderbrief Veiligheidsregio	-990	-985	-220	-178	-757	-3.130
B. Omslagrente en nieuwe BBV-voorschriften		-1.022	-180	-93	-48	-1.343
C. Kapitaallasten vervangingsinvesteringen	-341	-656	56	-82	-505	-1.528
D. Energielasten openbare ruimte en panden	-1.600					-1.600
E. Stelposten areaal groen, grijs en blauw	72	-249	-216	-81	-622	-1.096
F. Wmo	-1.165	-420				-1.585
G. Buig	1.448	-7.126	5.678			0
H. Wsw	970	-20	-50	-50		850
I. Beschut Werk	-25	-200	-310	-370		-905
J. Specialistische Jeugdhulp	-6.500	1.000	1.000	2.000	2.500	0
K. Diverse uitzettingen en inkrimpingen	-1.477	-1.362	-18	-376	903	-2.330
Totaal ontwikkeling domeinen	-9.608	-11.040	5.740	770	1.471	-12.667

Hieronder volgt een toelichting op de belangrijkste uitzettingen en inkrimpingen:

[A. Kaderbrief Veiligheidsregio](#)

De raad behandelde op 14 februari 2024 de kaderbrief 2025-2028 van de Veiligheidsregio Fryslân. In de kaderbrief zijn onder andere de lonen en prijzen aangepast voor de meest recente ontwikkelingen. De opgenomen reeks is in overeenstemming met de kaderbrief.

[B. Omslagrente en nieuwe BBV-voorschriften](#)

Het huidige omslagrentepercentage van 1% is niet langer meer dekkend voor de nieuwe leningen die aangetrokken moeten worden om de aflossingen te financieren. De huidige bankrente ligt rond 3-3,5%. Daarnaast is er een nieuwe notitie rente van het BBV die voorschrijft dat de rentetoekening aan het grondbedrijf nu ook tegen het algemene rente-omslagpercentage moet worden berekend. Nu is dat nog de werkelijke rente. Door deze twee veranderingen stijgt het omslagpercentage voor de rente naar 1,5%.

[C. Kapitaallasten vervangingsinvesteringen](#)

Dit betreft kapitaallasten vervangingsinvesteringen. De uitzettingen worden onder andere veroorzaakt door extra kapitaallasten over investering herinrichting openbare ruimte WTC-gebied; investering gevel- en dakrenovaties Harmonie en vervangen glazen dak van de hal gemeentehuis.

[D. Energielasten openbare ruimte en panden](#)

Vanwege de extreem hoge energieprijzen zijn in 2023 via de mee- en tegenvallers de energielasten incidenteel verhoogd. De incidentele verhoging werkt structureel door in het energiebudget 2024 voor openbare verlichting, kunstwerken, vastgoedpanden, verkeersmaatregelen en huisvesting Buitendienst e.d.

[E. Areaal](#)

Groei en ontwikkelingen in de stad en dorpen leiden ertoe dat de beheeropgaven in de openbare ruimte steeds veranderen en toenemen. Per saldo is sprake van een uitzetting van € 1,096 miljoen. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar in de component 'grijs' en 'groen'. Bij het toevoegen van een gebied wordt als uitgangspunt het kwaliteitsniveau gehanteerd, dat met de raad is afgesproken voor vergelijkbare

gebieden. Voor de technische staat van verharding geldt het niveau 'basis'. Voor de staat van groen geldt voor de binnenstad, kantorenhak en parken het niveau 'hoog'. Voor de overige gebieden geldt het niveau 'basis'.

[F. Wmo](#)

Als uitwerking van het Koersdocument en het uitvoeringsplan Wmo zijn vanaf 2021 de nieuwe contracten voor de basis-, aanvullende ondersteuning en hulp bij het huishouden van kracht. Daarbij is met de aanbieders een lumpsum per perceel overeengekomen. In een contract is vastgelegd dat de lumpsum verandert als ook het aantal inwoners van de gemeente verandert vanuit de verwachting dat een gelijk deel van de inwoners zorg gebruikt. De volumeontwikkeling is doorgerekend vanuit het inwoneraantal per 1 januari 2024 waardoor per januari 2024 een correctie plaatsvindt op de verwachting van vorig jaar en voor 2025 het aanvullende budget is berekend. Naast de volumeontwikkelingen zijn er loonontwikkelingen. Met een contract is vastgelegd dat de lumpsum de cao-ontwikkelingen van de betreffende bedrijfstak volgt. De cao-ontwikkelingen liggen gemiddeld 3% hoger dan het percentage van 7,5% dat in de begroting 2024 is opgenomen.

[G. BUIG](#)

Leeuwarden heeft meer bijstandsontvangers dan waar in het verdeelmodel rekening mee wordt gehouden. De verwachte bestandsontwikkeling die bij de begroting verwacht werd, daalde voor 2024. Voor 2025 wordt een groei verwacht. De actuele ontwikkeling is te vergelijken met de cijferreeks van de bestandsontwikkeling die het Rijk opneemt voor het gemeentefonds. Hierbij gaan we uit van een daling van het volume in 2024 en een toename in 2025. Ook is het eerder verwachte prijseffect door de stijging van het wettelijk minimumloon in 2023 minder hoog dan verwacht. Hierdoor ontstaat per saldo voor 2024 een meevaller van naar verwachting ruim € 1,5 miljoen (t.o.v. het eerder bijgestelde budget). Voor 2025 wordt door de verwachte toename een nadeel berekend, ter hoogte van het eigen risico BUIG. Toekomstige budgetbijstellingen door het Rijk kunnen de verwachting beïnvloeden.

[H. Wsw](#)

De budgetten van het Rijk op het gebied van Sociale Werkvoorziening worden per standardeenheid (SE) ruim verstrekt. Onder andere om de overgang naar sociale ontwikkelbedrijven mogelijk te maken. Hierdoor ontstaat ruimte. Deze ruimte wordt gebruikt om de intensivering op beschut werk mogelijk te maken (zie onderstaand punt I) Deze ontwikkelingen (afbouw SW en groei beschut werk) liggen in elkaars verlengde.

[I. Beschut werken](#)

De kosten voor beschut werk nemen toe door intensivering van de instroom van medewerkers met een beschut werk indicatie naar Caparis. Dit is volgens afspraken die tussen aandeelhoudende gemeenten zijn gemaakt. De meerkosten kunnen worden gedekt uit de meevaller bij WSW (zie punt H). Eigenlijk is de groei bij beschut werk het vervolg op de afnemende SW-populatie.

[J. Specialistische Jeugdhulp](#)

In 2022 en 2023 zijn de jeugdzorgkosten enorm gestegen. De stijging leidde tot een verwacht tekort op de jeugdzorgkosten van € 6,5 miljoen in 2024. Het patroon van de jaarlijkse kostenstijgingen moet doorbroken worden. In onze brief van 5 maart 2024 gaven wij de financiële toelichting en duiding op de

tekorten jeugdhulpbudget. We moeten als gemeente zelf ingrijpen, maar zijn daarbij ook afhankelijk van landelijke en regionale ontwikkelingen.

Om het € 6,5 miljoen tekort op te kunnen vangen zijn structurele maatregelen nodig. Die worden de komende tijd uitgewerkt. Deze maatregelen moeten ervoor zorgen dat we in 2028 € 6,5 miljoen structureel minder uitgeven, binnen het totale beleidsterrein van Jeugd. In 2025 willen we, om € 1 miljoen structureel om te buigen, in 2026 ook € 1 miljoen structureel, in 2027 een bedrag van structureel € 2 miljoen en tenslotte in 2028 nogmaals € 2,5 miljoen structureel. Dit is verwerkt in de financiële positie.

K. Verschillende uitzettingen en inkrimpingen

Dit gaat over het saldo van verschillende structurele, onontkoombare uitzettingen en inkrimpingen. Daarbij zijn financiële ontwikkelingen meegenomen over de Omgevingswet, Contract Omrin, Beschermd Wonen, Invoering Landelijk tarief Gecertificeerde instellingen, Veilig Thuis, BV Sport, Informatiebeveiliging en dergelijke.

Naast structurele mee- en tegenvallers is er, op basis van regelgeving opgenomen in het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording), sprake van incidentele uitzettingen en inkrimpingen. Deze mutaties hebben onder andere te maken met op Beveiliging Stadhuis, Academisch Klimaat, Brugbediening, Energietoeslag.

Stand Algemene Reserve

Ook de ontwikkeling van de AR is bijgesteld op basis van de laatste inzichten. Daardoor wordt de stand van de AR voor het jaar 2024 geraamd op € 25,491 miljoen. De laagste stand van de AR bedraagt € 20,633 miljoen in 2027. Daarbij is nog geen rekening gehouden met het rekeningssaldo 2023.

Tabel 5 Ontwikkeling algemene reserve (bedragen x € 1.000)

	2024	2025	2026	2027	2028
Begroting 2024	25.447	49.109	50.124	50.324	50.410
Voorlopige nieuwe stand	25.491	33.619	23.886	20.633	22.960
Te verklaren mutaties	44	-15.490	-26.238	-29.691	-27.450

De mutaties t.o.v. de primitieve begroting 2024 kunnen als volgt worden verklaard:

Tabel 6 Analyse mutatie algemene reserve (bedragen x € 1.000)

	2024	2025	2026	2027	2028
Voorgaand jaar		44	-15.490	-26.238	-29.691
1. Raadsbesluiten					
* Nota reserves en voorzieningen	2.849				
* Wijziging begroting 2024	-955				
* Amendement: aanvullende inzet veiligheid	-300				
2. Afrondingen/ divers	-18			1	
Mutatie begrotingssaldi (zie ook tabel 7)	-1.532	-15.534	-10.748	-3.454	2.241
Totaal	44	-15.490	-26.238	-29.691	-27.450

De geraamde begrotingssaldi van baten en lasten worden jaarlijks met de AR vereffend. Nu de jaarlijkse begrotingsuitkomsten naar beneden zijn bijgesteld, worden er duidelijk minder middelen in de AR gestort. Het verloop van de begrotingssaldi staat in de tabel hieronder. De begrotingssaldi zijn daarom van grote invloed op de ontwikkeling van de AR.

Tabel 7 Mutatie begrotingssaldi (bedragen x 1.000)

	2024	2025	2026	2027	2028
Primitief begroting 2024	9.243	23.576	5.236	114	0
Voorlopige uitkomst voorjaar 2024	7.711	8.042	-5.512	-3.340	2.241
Totaal	-1.532	-15.534	-10.748	-3.454	2.241

Onzekere tijden en voorlopige conclusies

Het huidig financieel beeld is een momentopname ter voorbereiding op de begroting 2025. Het begrotingsjaar 2025 is op dit moment meer dan sluitend. Door een terugval van de algemene uitkering uit het gemeentefonds zijn er tekorten in 2026 en 2027 (de zogenaamde “ravijnjaren”). Deze tekorten worden aangevuld vanuit de AR. In de laatste jaarschijf 2028 is er weer een structureel overschot van ruim € 2,2 miljoen in 2028 (zie tabel 1).

Deze actualisatie van de financiële positie moet gezien worden als een eerste berekening. Het doel is vooral om, op grond van ongewijzigd beleid, te kunnen beoordelen of een tussentijdse aanpassing noodzakelijk is. Volgens de uitkomsten is daartoe op dit moment geen aanleiding.

Hoewel de gemeente Leeuwarden financieel gezond is, zijn het onzekere tijden. Aan de ene kant komt dat door stijgende rente, hoge inflatie en een krappe arbeidsmarkt. Aan de andere kant voeren gemeenten nog steeds belangrijke discussies met de Rijksoverheid over de financiële positie van gemeenten. Zoals de opschalingskorting, de daling van de accressen en de normeringssystematiek, de jeugdzorg, het gemeentelijk belastinggebied en nog veel meer. Dat geldt nu vooral in aanloop naar de formatie van een nieuw kabinet. Bovendien is het de vraag hoe zwaar het nieuwe kabinet in zal zetten op ombuigingen. “Niet alles kan, er zijn scherpe keuzes nodig”, aldus het Centraal Planbureau (CPB) in het Centraal Economisch Plan (CEP 2024). Bij onveranderd beleid loopt het overheidstekort flink op en wordt op termijn de Europese begrotingsnorm van 3% ruim overschreden. De koerscorrectie die de Studiegroep Begrotingsruimte vorig jaar adviseerde om landelijk € 17 miljard om te buigen, blijft actueel volgens het CPB. Dit alles pleit ervoor om nu terughoudend en behoedzaam om te gaan met de nu beschikbare middelen.

De laagste stand van de AR is ruim € 20,6 miljoen in 2027 (exclusief rekeningresultaat 2023 zie tabel 5). Dat is een overschot van € 5,6 miljoen vergeleken met de vastgestelde minimumgrens van € 15 miljoen. Bij de huidige stand van de AR wordt een belangrijke kanttekening geplaatst. De veronderstelde eindstanden van de AR moeten in de komende jaren nog worden gehaald. Vanuit het realisatieprincipe (voordelen pas gaan besteden nadat ze echt zijn gerealiseerd) en de egalisatiefunctie van de AR (het vereffenen van de jaarlijkse begrotingsresultaten) wordt volledige aanwending van deze toekomstige middelen sterk ontraden. De AR is namelijk kwetsbaar voor mutaties van de begrotingssaldi.

